DE ORIGINE ET TEMPORIBUS URBIS BERGOMI FRANCISCI BELLAFINI LIBER: ...

Francesco Bellafini, Marcantonio Michiel

Digitized by Google

Digitized by Google

1109. 3

Digitized by Google

Digitized by Google

1159
3

240

XXV

BELLAE

H. Bergson.

1109.3

DE ORIGINE ET TEMPORIBVS VRBIS BERGOMI FRANCISCI BELLAFINI LIBER:~

AGRI ET VRBIS BERGOMATIS DESCRIPTIO.

MARCI ANTONII MICHAELIS PATRITII VENETI.

Venetiis. M D X X X I I. Menſe Maio.

CVM GRATIA.

BIBLIOTECA NAZIONALE 1872

1109
3

112

FRANCISCVS BELLAFINVS

Marco Mauroceno prætori Bergomenſi integerrimo. S. P. D.

COMMENTARIOLI RE-*rum Bergomatum, quos in publicum iam mittere deſtinaram, neſcio quo pacto hærere ac ſubſiſtere, meq́; authorem ſuum ita interpellare uiſi ſunt: heus Bellaſine quo tandem auſpice in ora uirorum ibimus? quære tibi, & nobis pariter uirum aliquem doctrina, & authoritate inſignem, cuius patrocinio freti audacter prodire ualeamus, & qui nos uel à calumnia, uel morſu uindicet: iuſtam planè agnoui cauſam, & te Marce Maurocene prætor iuſtiſſime ſtatim delegi: quo duce diis bene iuuantibus læti & tuto prodirent: proinde (quæ tua eſt humanitas) rogo eos benignè ſuſcipias & foueas, quod facile impetratum iri & ſpero & confido, quando nemo unquam abs te niſi uoti compos diſceſſerit: huius tuæ comitatis atq; manſuetudinis uniuerſus populus Bergomas teſtis eſt: tuæ enim omnibus patent fores, cunctis quocunq; tempore, quacunq; hora aditus facillimi: ſed qua pacientia forenſes diſceptationes audis? qua iuſtitia diſcernis? atq; interim tamen plurimas grata litigantium concordia dirimis: nec grauatur quiſpiam aduerſus quem forte iuſtitia ſteterit: propterea quod iudicii celeritas, ſed illa grauis &*

 matura,

matura, omnē diſpendium tollit: nec minus ſe ferè uictorem uictus, quàm qui uictoriam adeptus eſt putat: iam uero in plectendis maleficiis eo moderamine uſus es: ut ſeueritas & clementia ueluti icto inter ſe fœdere, ſe inuicem amplecti uideantur: nil tamen ſceleris, nil flagitii paſſus es, quod inultum, aut cuipiam condonatum uolueris: in his porrò quæ ad publicam rem attinent, omnia ſtudia, omnem operam, induſtriam cogitationemq; tuam ſemper collocandam conferendamq; duxiſti: publica bona recuperanda, Salientem, fontes, aquæductus purgandos, flumina retanda, uias publicas uehiculis, iumentis, atq; ipſis etiam hominibus alioqui imperuias inſtaurandas curaſti: ipſi demum urbi temporis iniuria diu labefactatæ, & proximi belli incommodis uexatæ ac propè perditæ, omnem ſuam formam & dignitatem reſtituiſti: nimirum philoſophia qua plurimum excellis, urbem optimis regerē inſtitutis, & ſacrarum literarum doctrina (quam piē excolis) religionem colerē te docuit: humaniora ſtudia à tē mira facundia feliciſſimē parta, te nobis mitem, iucundum, placidum, reddiderē, quæ omnia & ſi à diis & à natura tibi data ſunt: cultu tamen & aſſidua exercitationē ſplendeſcunt: ſed iam undē diuerteram redeo, lucubrationem noſtram hilari frontē ſuſcipias obſecro, qua ut cumq; poſſum tuam erga mē beneuolentiam imitor, merita non aſſequor, cui ueluti Corollariū Agri & urbis Bergomatis deſcriptionem à Marco Antonio Michaelē patritio Veneto elucubratam, argumenti ſimilitudinē perſuaſus, adiunxi. Eā lucubratiunculam cum quintodecimo circiter ab hinc anno Michael, dum Victori patri ſuo Bergomi præ-

fecturam

fectturam agenti comes eſſet, ſibi (ut aiebat) tantum (ne ocio mar ceſceret) conſcripſiſſet, & (quæ eius eſt uerecundia) ſupprimere penitus cogitaſſet, ego (quo minus id ageret) quòd opus mihi pro- baretur atq; ad patriæ meæ ornamentum facere uideretur nõ ſum paſſus, exemplarq; quod mihi legendum dederat, ipſo propè inuito, retinui, id nunc (utcunq; id ferat author) edere atq; ad te mitte- re decreui, rem tibi gratiſſimam me facturum ratus, nam præter q̃ quòd à uiro tui ordinis tibiq; amiciſſimo proficiſcitur, ita etiã affa- bre expreſſimq; hũc ſitum uerbis tanquã coloribus effinxit, ut urbis (quam adeo amas, cuiq; tanta cum tui laude præes) ueram effigiẽ, hinc tibi oculis intueri, nedum animo concipere liceat. Vale, & tuum Bellaſinum perinde (ac ille te colit & obſeruat) ama.

INDEX *Temporum per quæ uariæ Bergomatibus imperatum eſt.*

ANNI	*Antè Salutem Chriſtianam*
MCCCC	*Tyrrhenus græcus antè ſalutem, antè urbem Romam conditam An.* DCL *antè excidium Troianum* CCXX *Tyrrhenum ſunt ſecuti Thuſci*
MCLXXX	*Troiani*
DCXXVIII	*Galli celtæ Bellloueſo Ducè*
CCCCXXVIII	*Galli ſenones Breno Ducè*
CCLXVIII	*Reſpublica Romana ſiuè Conſules*
CCLXIIII	*Hannibal pœnus*
CCXLVII	*Ro. Reſpublica rurſus*

ANNI	*Poſt Salutem Chriſtianam*
CCXXVIII	*Dioclitianus, Maximianus Herculeus, Diuus Alexander, dux Lupus, Diua Grata,*
CCCCLXXI	*Odoacer cum Herulis & Tulingis*
CCCCLXXXV	*Theodoricus Oſtrogotorum Rex*
DXLIX	*Belliſarius iuſſu Iuſtiniani Imperatoris Conſtantinopolitani*
DLI	*Gotthi rurſus*
DLIIII	*Narſes Eunuchus iuſſu Iuſtiniani*
DLXXII	*Albonius Longobardorũ Rex, & reliqui Reges*

DCCCI	*Carolus magnus, & eius ſoboles uſq; ad Berengarium*
DCCCXCV	*Hungari Bergomum ignē & ferro uaſtant*
DCCCCIX	*Berengarius: extāt priuilegia.* A. DCCCCIIII
DCCCCXIII	*Berengarius ſecundus*
DCCCCXXII	*Rodulphus Burgondiæ Rex*
DCCCCXXIII	*Hungari rurſus urbem incendiis fœdant*
DCCCCXXXVI	*Hugo Comes Arelatenſis*
DCCCCXLI	*Berengarius tertius*
DCCCCLII	*Otho Imperator, & reliqui Germani Cæſares uſq; ad Innocentium*
MCXCI	*Pugna cum Brixianis dē finibus*
MCXCVII	*Mediolanenſes carrocium in Bergomates mouent: agrum populantur*
MCXCVIII	*Cremonenſes & Bergomates mutuis cladibus ſeſē afficiunt*
MCXCIX	*Pax cum Brixianis dē finibus*
MCCII	*Mediolanenſes iterum carrocium mouent, agrum uaſtant, collonium oppidulum euertunt:*
MCCXXXVI	*Federicus iunior Mediolanenſes ſuperat: Petrus Theupolus capitur. Curtenoua ſolo æquatur, extant decreta* MCCXXXVII
MCCXXXVI	*Paganus Turrianus agrum populatur*
MCCXXXVIII	*Mediolanenſes rurſus agrum uaſtant:*
MCCL	*Innocentius Pontifex*

MCCLXI *Nobiles Mediolanenſes à plebe eiecti ſuſcipiun tur: Martinus Turrianus Bergomates ob id infeſtat: Pax fit.*

MCCLXIIII *Philippus Turrianus imperat*

MCCLXV *Napus Turrianus Philippi patruelis*

MCCXC *Pugnatur cum Brixianis, induciæ fiunt*

MCCC *Galeatius Vicecomes Matthæi filius*

MCCCVII *Populus Imperat*

MCCCVII *Pax diſcordiarum ciuilium*

MCCCVII *Bellum cum Brixianis apud Paluſcum*

MCCCXI *Henricus ſeptimus*

MCCCXV *Ludouicus Vicecomes Matthæi patruelis*

MCCCXVII *Matthæus Vicecomes*

MCCCXXII *Galeatius filius rurſus*

MCCCXXVIII *Actius Galeatii filius*

MCCCXXX *Populus regnat*

MCCCXXXI *Ioannes Boemiæ Rex*

MCCCXXXII *Maſtinus Scaliger Veronę dominus*

MCCCXXXII *Actius rurſus Vicecomes*

MCCCXXXIX *Ioannes & Luchinus Mathęi filii*

MCCCLVI *Bernabos Vicecomes Stephani filius cum eo Marcus, Ludouicus, Carolus, et Rodulphus filii, & Regina Scaligera uxor.*

MCCCLXXXV *Ioannes Galeatius uirtutis comes*

MCCCXCI *Piper & Sciphi decernuntur, cur decurionibus erogantur*
MCCCXCIII *Pax ciuilium diſcordiarum Papiæ celebrata*
MCCCCII *Ioannes maria Anglus comitis uirtutis filius*
MCCCCIIII *Polus coleonus oppidi tritici dominus fit*
M CCCCIIII *Maſtinus Vicecomes Bernabouis filius*
M CCCCV *Ioannes cognomento Pizeninus Maſtini ex fratre Carulo nepos menſes circiter tres imperat*
M CCCCV *Ioannes maria Anglus rurſus*
MCCCCVII *Pizeninus dies duos urbem occupat, et inde eicitur*
MCCCCXI *Pandulphus malateſta Arimini dominus*
MCCCCXIX *Philippus Vicecomes*
MCCCCXXVIII *Veneti*
MDIX *Galli imperant, annos duos, menſes octo, dies* XIX
MDXII *Veneti dies duodecim*
MDXII *Galli menſes tres dies* XIX
MDXII *Veneti annum & dies* XIII
MDXIII *Maximilianus dies decem*
MDXIII *Populus dies ſeptem*
MDXIII *Hiſpani pro Cæſare dies uigintiquinq;*
MDXIII *Veneti dies ſeptem*
MDXIII *Hiſpani annum & menſes circiter duos*
MDXIIII *Veneti menſem unum*
MDXIIII *Hiſpani menſes circiter nouem*

MDXV Populus imperat dies quindecim
MDXV Veneti menſes ſex dies quinq;
MDXVI Imperator menſem unum dies nouem
MDXVI Populus dies undecim
MDXVI Veneti

AVTHORES *quos ſumus ſecuti*

Cato de Originibus gentium & urbium Italicarum
Alexander Cornelius
Plinius
Liuius
Trogus ſiuè Iuſtinus
Cicero
Strabo
Lucius Florus
Ptolomæus
Eutropius
Paulus diaconus
Euſebius dè temporibus
Hieronymus
Proſper
Matthæus Palmerius
Blondus
Platina

Georgius Merula
Boſius
Annales Mediolanenſium de Henrico riuola referentes.
Annales Bergomenſium
Priuilegia Francorum & Germanorum Cæſarum videlicet
Caruli Magni
Caruli tertii cognomento groſſi. *Anno* DCCCLXXXIII
Caruli eiuſdem DCCCLXXXIII
Arnulphi DCCCXCV
Ludouici tertii CMI
Ludouici eiuſdem
Berengarii CMIII
Berengarii CMIII
Berengarii CMXI
Rodulphi CMXXII
Othonis patris, Othonis filii CMLXVIII
Othonis patris
Othonis filii CMLXVIII
Henrici primi MXIII
Henrici eiuſdem MXV
Henrici eiuſdem
Conradi Sueui MXXIII
Conradi eiuſdem MXXVI
Henrici ſecundi MXLI
Lothari MCXXXIII

Lotharii MCXXXIII

Lotharii MCXXXVI

Federici ænobarbi MCLVI

Federici eiuſdem MCLVIII

Federici eiuſdem MCLXXXIII

Decreta Federici iunioris MCCXXXVII

Decreta Ioannis Boemiæ Regis MCCCXXXI

Decreta Actii uicecomitis MCCCXXXIII

Decreta Ioannis & Luchiniuicecomitum MCCCXL

Decreta: Bernabouis, Marci, Ludouici, Rodulphi, Caruli, Vice-comitum, & Reginæ Scaligeræ MCCCLVI MCCCLXVI. MCCCLXVIII. MCCCLXX. MCCCLXXVII. MCCCLXXIX. *& ultra uſq; ad Galeatium Comitem uirtutis.*

Decreta Ioannis Galeatii Comitis uirtutis MCCCXCI.

DE ORIGINE ET TEMPORIBVS VRBIS BERGOMI FRANCISCI BELLAFINI LIBER.

P ORCIVS CATO, IN HIS *quæ de Originibus gentium, & urbium Italicarum, ſcripſit, Orobiorum ſtirpis Bergomum, Comum, Liciniforum, ait eſſe: orobii unde originem duxerint ignorare ſe fatetur: Cornelius Alexander à græcia docet, nominis etiamnum interpretatione. quod uitam in montibus degant, Plinius Italiæ regione nona, tradit, Barram orobiorum oppidum interiiſſe, unde Bergomates eodem Catone authore, altiusquam fortunatius ſiti ſint orti. Trogus Pompeius ſcribit. Thuſcis è ſedibus pulſis, Bergomum, Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Tridentum, Vicetiam, gallos condidiſſe, ii quo Duce in Italiam deſcenderint non memorat, Brennum & Senones magis innuit, quam explicat: Liuius Romanæ hiſtoriæ author candidiſſimus, Celtas Bellaueſo Duce gallorũ primos, Tarquinio Priſco Romæ regnante, ad nouas ſedes quærendas alpes trãſcendiſſe. & apud ticinũ, Thuſcis acie fugatis, Mediolanũ condidiſſe refert: cũ autem celeberrimi duo authores aſſerant, Thuſcos à gallis eiectos. & nominatim alter Mediolani conditores exprimat. ad credendũ*

facile

facile adducor : uel eodem uel modico interiecto tempore (ſi fateatur quiſpiam, gallos conditores) Bergomum conditum eſſe : uolunt alii ſed authore quod meminerim nullo, Trogo forte excepto, à Brenno conditum : qui annis poſt Belloueſum ducentis, apud Alliam fluuium, Romanorum exercitu debellato, urbem cœpit : nominibus ii etiam locorum quorundam, qui à Brenno deriuationem ducere uidentur, plurimum nituntur : tenet apud alios fama, Brennum Mediolanum, & Bergomum, urbes quas prius penè deſolauerat, poſtmodum inſtauraſſe : Galeotus Narnienſis uir eruditiſſimus ait, gallorum lingua Bergomum urbem montanam uocari : authorem quem ſequatur tacuit: ſi à Belloueſo computas, annis ſexcentis & duo de triginta, ſi à Brenno duodetriginta & quadringentis ante ſalutem à Chriſto Ieſu optimo maximo mortalibus elargitam, urbs Bergomum eſt condita. Troianis alii originem aſcribunt, qui poſt Troiæ ruinas Antenore duce, iunctis ſibi Henetis ſeditione è paphlagonia pulſis, ad intimum maris adriatici ſinum appulerunt, euganeisq; eiectis, loca quę mare alpesq; interiacent, tenuere, in poſterumq; Veneti ſunt appellati, pro his Plinii authoritas fecit, qui ait Venetos Troiana ſtirpe ortos, nec minus Ptolomeo ſub Venetia Bergomum pingenti, nituntur : aiuntq; urbem phrygiæ, non longe ab ilio, Bergomum eſſe : à qua & ab arcibus troianis, quæ pergama uocant, Venetos dum urbem in ædito conderent, Pergamum denominari uoluiſſe : & ſi literarum affinitas obtinet, ut B. litera ſcribatur, quę ex Pyrrho, Fruge, Helena, Byrrhum, Brugem, & Belenam aliquando

quando Fabio teſte facit : Strabo quoq; tradit, alpes ipſas albium nominari : uerum inter omnes conuenit, Ethruſcos ante urbem Romam conditam, cis appœnninum ad inferum mare, & trans padum coloniis miſſis : omnia loca, excepto Venetorum angulo, qui ut liuianis utar uerbis, ſinum circuncolunt maris, uſq; ad alpes tenuiſſe : Iuſtinus ex Trogo ait: Thuſcorum gentem, à græcis or tam, qui uniuerſam fermè Italiam poſſederunt : & Strabo enarrat, Atym Herculis ex Omphale filium, Lydum genuiſſe, quem regni ſucceſſorem fecit : Tyrrhenum alterum filium, ita iubentibus ſortibus ad nouas quærendas ſedes emiſiſſe, hunc ex Lydia colonis deductis, oram quæ nunc de illius nomine Tyrrheniam uocant ingreſſum eſſe, quæ res ſuadet, ut Cornelio Alexandro grę cam originem referenti facile credatur: accedit quod nec Catonem, nec Plinium, qui non multo poſt celtas, & Senones fuerunt latuiſſet, gallos conditores : ſummo enim uterq; ſtudio conatus eſt originem elicere, quod antiquitatis, & nobilitatis Bergomenſis, honorificum & ad omnę æuum perenne, argumentum eſt : quando tam præclara ingenia, & doctrinarum lumina, in re Bergomenſi uti uetuſta, & nobili, tam ſedulo & accurate, ſint uerſata : cumq; ſatis conſtet, græcos totam ferè Italiam poſſediſſe : & thuſcos, qui hæc tenuere loca à græcis ortos : orobiosq; græcos eſſe, & ab eis Barram conditum oppidum, à quo Bergomates deſcenderint, non abſurdum erit originem urbis, à græcis repetere : qui annis circiter ducentis uiginti, ante Troianum excidium, ante urbem conditam ſexcentis quinquaginta : & ante chriſtianorum

ſalutem

ſalutem inchoatam, mille quadringentis: Tyrrheno duce Italiam ſunt ingreſſi: argumento ſunt etiam, græca quæ apud nos uti hereditaria reſtant nomina, quæ ſuo loco referētur, fidem rei etiamnũ auget, miræ uetuſtatis oppidum, quod ad Plinii uſq; tempora interierat. hodie ſunt, qui Barrianum uocant: operis antiquiſſimi ueſtigia, marmorei lapides elogiis inſcripti, pauimenta uermiculato emblemate teſſellata, in ea hodie uiſuntur. Poſt græcā & Thuſcam gētem, gallis paruere Bergomates, annis circiter trecentis ſexſaginta, uſq; ad Cornelium Lentulum. & Fuluium Flaccum conſules, qui primi trans padum Romanum exercitum anno ducenteſimo ſexſageſimo circiter octauo ante natalem Dei optimi diem duxere, uictisq; inſubribus, & liguribus iuſtum triumphum meruerunt: hinc primio Romanorum leges Bergomum recepiſſe. imperataq; feciſſe ſatis conſtat. Aliquot poſt annos bis cum gallis eſt pugnatum, primum cum Britomaro Conſule Aemilio, cui hoſtium XL milibus captis, milibus ſeptem deſideratis, Triumphus decretus eſt: tunc tota Italia bello ſocia fuit, & à Romanis ſtabat: deinde Marco Claudio Marcello. & G. Cornelio Scipione cōſulibus deuictis, Marcellus Virodomaro occiſo. copiis ingentibus deuictis, Mediolanum expugnauit, grandi præda potitus, opima ſpolia triumphans humeris uexit, Iouiq; ferretrio, tertia poſt Romulum arma ſuſpendit, in ius ditionemq; Po: Ro: inſubres & finitimi pacatiſſimi uenerunt: uerum paruo interiecto tempore Hannibal pœnus Romanis punicum bellum ſecundum intulit: apud ticinum P. Cornelio Scipione uicto apud Trebiam Sempronio

pronio Gracibo, amiſſo exercitu, fugato, ad Thuſciam Flaminio occiſo, apud cannas Aemilio Paulo. & P. Terentio Varrone Conſulibus deuictis, uiris conſularibus & prætoriis XXX interemptis: Senatoribus uel captis, uel occiſis, LXXX. Nobilibus uiris CCC: militum XLV. milibus trucidatis: & paulo poſt Centenio pœnula centurione cum militum milibus octo occiſo, Gnq; Fuluio prætore (amiſſo exercitu) fugato, ad quartum uſq; urbis lapidem exercitum uictor mouit, quo fit, ut facilis ſit coniectura, ne dum Bergomum ſpe omni & auxilio deſtitutum, ſtragiq; ticinenſi & trebianæ propinquum, ſed totam ferme Italiam Pœno potentiſſimo, & ſuperbiſſimo hoſti, annis ſupra decennium circiter ſeptem (quibus Italiam pagrauit) paruiſſe: per id tempus fidei ſingulare ſpecimen Bergomates dedere. quippe qui cum ceteræ circa gentes deſciuiſſent ſoli cum reliquis Cenomanis, in fide manſerant, & Romanorum amicitiam Pœno prætulerunt, trebianæq; pugnæ Sempronio auxilio: interfuere. Ex Hannibalis diſceſſu Romani rurſus rerum potiuntur: inſubribus & Cenomanis non multis poſt annis. P. Scipione Africano. T. Sempronio longo Conſulibus, apud Mediolanum gallorum milibus decem cæſis Romanorum milibus quinq; deſideratis, potiſſimum imperant: & ab urbæ condita anno ſexcenteſimo uigeſimo ſeptimo, qui ante ſummum Ieſum centeſimus uigeſimus tertius fuit: apud rodanum tranſalpinos gallos Caſſius Longinus, & Sextus Domitius Caluinus Conſules ſuperant: militibusq; CL. trucidatis opimam prædam ex torquibus referunt: ex qua

quidem re, tam feliciter geſta, tamq; longe hoſtibus profligatis, aperte ſatis colligitur. ciſalpinam & trans padanam omnem regionem, totamq; fermè Italiam Romanos pacatam habuiſſe. comprobat uetuſtiſſimi Marii elogiū, in quo tanta ineſt uerborū maieſtas. ſimplicitas & candor, ut illud qui legerit, niſi penitus ſit amuſos nō poſſit nō fateri, ſe florentē tēporis illius rē publicā oculis cernere, tale quippe hodie in diui Alexandri tutelaris numinis ede legitur

P. MARIO
VOT.
LVPERCIANO
EQ. R. EQ. PVB. OMN.
HONOR. MVNICIPAL.
ADEPT. IVDICI. DE SELECT.
SACERD. CENINEN. COLL.
FABR. CENT. DEND. M. B. PATRON
CVIVS. EXIMIA. LIBERALITAS. POST.
MVLTAS. LARGITIONES. HVC. VSQ VE
ENITVIT. VT. LVCAR. IIIIII NAE.
REDEMPTVM. A. RE. P. SVA VNIVERSIS
CIVIBVS. SVIS. IN. PERPETVVM.
REMITTERET. HVIVS. TOT. ET. TAM.
INGENTIA. MERITA. ITA.
REMVNERANDA. CENSVERVNT.
VT. EFFIGIEM. IIIIV. PERPETVA
VENERATIONE. CELEBRARENT
L. D. D. D.

Decuriones cum primum legi, uim uerbi adnotaui. & ſtatim Ciceronis elegans epiſtolium leptæ ſcriptum occurrit. quo magis ſum ad credendum adductus, Romanorum municipium Bergomum fuiſſe, docet utiq; in municipiis, qui publicam rem agerent, decuriones eſſe: & eodem dignitatis titulo, quo Romæ Senatores, Ciceronis hæc ſunt uerba: M. T. C. Leptæ ſalutem dicit: ſimul ut accepi à Seleuco literas. ſtatim quæſiui à Balbo per codicillos. quid eſſet in lege. reſcripſit eos qui facerent præconium, uetari eſſe in decurionibus, qui feciſſent non uetari, quare bono animo ſint & tui & mei familiares: neq; enim ferendum erat, cum qui hodie aruſpicinam facerent. in Senatu Ro: legerentur, eos qui aliquando præconium feciſſent, in municipiis decuriones eſſe non licere. Conſulibus Cæſares ſuccedunt, eorum fauſtiſſima tempora, peruetus ad ædem diui Petri lapis. C. Cornelii Minutiani titulos referens teſtatur, in quo ſcriptum legitur

C. CORNELIO
C. F. VOT.
MINVTIANO
PRAEF. CHO. PRIM.
DAMASC. TRIB. MIL.
LEGIONIS. III. AVGVST.
PRAET. FABR. CVRATORI.
REI. P. OTESINORVM
IIIIVIRO. I. D. PONTIFICI
FLAMINI. DIVI. CLAVDII

BERGOMI. PATRONO
FLAMINI. DIVI. TRAIANI
MEDIOLANI
PLEBS. VRBANA.

Admonent nunc me Oteſini, ut quibus aliquando minus noti fuerint, notos ſe facere uelim, at ego rem ad Plinium delego, qui ſuæ naturalis hiſtoriæ libro tertio ita ait, Nec procul à mari umbrorũ Butrium, intus Colonia Bononia Felſina uocitata. cum princeps æthruriæ eſſet: Brixillum: Mutina: Parma: Placentia: oppida Cæſena: Claterna: Forum clodii: Liuii: Populi Truentinorum. Cornelii: Licini: Fauentini: Fidentini: Oteſini: Padinates: Regienſes à Lepido & reliqua: antiquiſſimi operis complures & alios mitto lapides, priſcam Regum, Conſulum, Cæſarum & Bergomatum, memoriam recenſentes: horum aliquando nobis præcipua erit cura. Diocletiano imperante, anno à ſacratiſſimo partu ducenteſimo octogeſimo octauo, nuntiatur in gallia nouos exortos tumultus, ad hos reprimendos euocat Cæſar Maximianum Herculeum. regniq; conſortem facit, & Auguſtum appellat, Is ad munus obeundum ſe parat. nouum delectum habet: & Thebanam legionem (cuius anteſignanus fuerat diuus Alexander) conſcribit: ex itinere cum apud inſubres deuentum eſſet, imperat noſtrorum templa ſolo æquari. Chriſtianos quicũq; occurrerent diro cruciatu affligi: Alexander qui iam oculos & mentem, ad Ieſum optimum maximum, direxerat, idola adorare, & impie in chriſtianos agere recuſat: ad Herculeum perducitur.

dire

dire Mediolani cæſus, & uario affectus ſupplicio, à Ieſu nunquã defecit. in cacerem teterrimum coniicitur. à quo opera Carpophori, exanti, & diui Fidelis, liberatus, Bergomum contendit: Herculei apparitores ſubſequuntur, & in loco non longe ab urbe Prętoria uocato, deprebenſum ad uicum Crotatii, in quo Crotatio diuæ Gratæ auo erat erecta columna perducunt, et obtruncant: inde ædes quæ poſt modum Alexandro ſtructa fuit in columna eſt dicta: columnæ Plutonis ſtatua: & ſi Plotatii mendoſe legatur inſederat: penes quam Cæſares Idola colebant: tunc Lupus regia ſtirpe ortus, ducatum ut recentiorum uerbo utar, in urbe agebat: filia Grata regio coniuge. immatura apud germanos morte amiſſo: reliquum quod uitæ ſupererat, in celibatu agere ſtuduit: inſigni in Deũ pietate mulier. Heſteria ſocia fidiſſima, ſeruisq; accitis, ad locum nefandi ſupplicii, & patrati ſceleris, diuini mæroris, & lacrymarum plena decurrit: ibi ſacrum & maxime uenerandum Alexandri caput, inter caſta ſuſpiria, & pios gemitus ſuſtulit: interq; ulnas pudiciſſimas collocat: cadauer ſanguine, luto, & fœdo puluere contaminatum, ſerui efferunt: præruptis rupibus, iter ad aulam regiam impedientibus, diui Bartholomei prato tranſmiſſo, ad triuium nunc extra temporaneam portam uici pineti, deueniunt: de uia feſſi cadauer deponunt, & reſident: hinc ædes, quæ poſtea in teſtimoniũ laboris intermiſſi ſtructa eſt: Alexandri à Cruce à triuio uiarum crucem formante, denominata eſt, cum ſatis quieuiſſent, inde mouet Grata, & longo arduoq; in itinere uicarium in laborem ſuccollantibus ſeruis, ad ædes regias, ubi nunc ma

ius Alexandri templum eſt : ſacrum corpus comportatur : & a
mœniſſimis hortulis Gratæ, ſolenni pompa humatur : tunc Bergo
mas populus, ſummo repletus numine, pia Lupi & Gratæ opera,
ſalutari aqua luſtratur : deiq; optimi fidem primo Idolis eiectis
excoluit : Lupus Saluatoris ædem in monte ædificat : Adleyda
coniugis pietatem æmulata, diuæ Mariæ ueteris, quæ nunc Gra
tæ eſt : & diui Michaelis ab arcu ſacella conſtruit : à Bergoma
tibus Alexander urbis patronus, & tutelare numen habetur : poſt
Diocletianum & Herculeum, reliqui Cæſares uſq; ad Theodoſiũ
ſeniorem : eo Mediolani mortuo, Archadio & Honorio filiis re
lictis, Imperii diuortium fit, orientali regno Archadio, occidentali
Honorio delato: à Theodoſio uſq; ad Auguſtulum, cum quo Ro
mana maieſtas periit, Imperii titulus, & honos eſt perductus : nã ab
Alarico et Athaulupho Viſigotthorum regibus, urbe capta: ab At
tila Hũno Aquileia ſubuerſa, & Mediolano capto, diruto, direpto,
& incenſo, à Genetlarico Africæ & Vandalorum rege urbe rur
ſus occupata, direptionibus, cædibus, ferro, & igne Romanum Im
perium turbatũ potiusq̃ ſublatum apparuit : nedũ priſcorũ, & iu
niorũ etiam Cæſarũ in dies inſignia uiſuntur monumenta, annis ab
hinc decem aurea numiſmata in oppido uetuſtiſſimo Barriano, de
quo uerba ſupra fecimus e cunculis Valentiniani, Theodoſii ſenio
ris, et Archadii filii ſignata, ſunt reperta : nec tacenda eſt uictoria
Ricimeris, tunc Mediolani præfecti. Seuero imperante, in Ber
gomatibus montibus de Biorgore Alanorũ rege Italiã inuadere co
nante parta : ſunt qui referant rẽ in tridentinis ſaltibus geſtam : ut

credam

credā apud Bergomotes, faciunt in primis idonei, quos ſequor autho
res: deinde nomē ab euentu monti inditum, hodie Preſolanam uo
cāt, quod captiuitatis alanę locus ille fuerit, adde quod et incolę af
firmant, adhuc caluarias conſpici, & oſſium aceruos in monte ia
cere. unde uallis, in cuius ditione ſitus eſt caluariarum alanarum
mons, cognomē eſt ſortita, & ſi ineruditum uulgus. S. literā. C.
pręponens Scalue dicat, cum Calue dici debeat. nā calua & calua
ria tā boīum quàm Brutorū nudū, & ſine carne os totius faciei eſt:
& caluaria locus etiā eſt, ubi plurimæ iacent caluę: hinc facile re
felluntur, qui falſa & inepta quadā pſuaſione imbuti, Bergomatū
idioma rude, craſſum, & incultū dicūt, ſi græcā Romanāq; linguā
callerent, proculdubio faterentur, Corneliū Alexandrū Orcbiorū
gētem, cuius ſtirpis ſunt Bergomates, à Græcia ortā, recte dixiſſe,
nec īficias irent, poſt gręcā gentē à Romanis deductā Coloniā, nec
in iis, quæ apud eos magis rudia habētur, latentiorē eruditionē, &
doctrinā ſecretiorē nō ſubeſſe contenderent: nā adhuc Orobii nr̄i,
gentiliciū ſermonē ſeruantes, uas potoriū ex ſylueſtri ligno, Napū
dicūt, à materia deriuata ſignificatiōe. nape. n. & napus, græce ſyl
ua eſt: & cū auritū cantharū dicere uolunt, perotā græce etiānum
agentes appellant, diotā dixit Flaccus Horatius: & niges proferūt,
pro ninge, quod apud græcos nūc autem, uel nūc utiq;, ſignificat:
& niges etiam latina ſignificatione utuntur, pro nimis, aiunt niges
hic erat, hoc eſt nūc utiq; hic erat, niges magnus. hoc eſt nimis ma
gnus, & gentem ſuā Brembus Fluuius nomine ipſo indicat. torrēs
is hinc atq; illinc rupibus preſſus, quanto anguſtior, tanto magis

pernix delabitur : ſeq; ſubinde ad cautium oppoſita frangit : atq; ob id nõ ſine ingenti murmure deuoluitur, inde per onomatopœan nomẽ aſſumit, Bremo enim à quo Brembus, græce, latine reſono uerbum eſt : Romana enunciatione dicunt, Amulam, bucellam, micam, guttam, ramentum, ſarmentum, ſurculos, iſthora, illo, adde quod M. Bruti æmulatione domeſticos brigas appellãt, huiuſcemodi & greca, & latina infinita pretereo : ſi autem recte ratiocinor à diſceſſu Hannibalis uſq; ad Auguſtulum. anni ſupra ſeptingentos circiter decem octo uoluuntur, quibus Bergomates Romanis Cõſulibus, & Cæſaribus paruere : poſt Auguſtulum, uacauit occidentale Imperiũ annis trecentis triginta. Odoacer anno à ſaluſifero partu quadringenteſimo ſeptuageſimo & altero, hoſtili herulorum & tulingorum manu, ab æmulis Auguſtuli accitus, Italiam inuadit : Ticino urbe capta, & direpta. Horeſtemq; patricium in ea captum, placentiam perducit : & gladio inſpectante exercitu interimit : Italiaq; uniuerſa per annos quatuordecim potitur : proinde Bergomates & ipſi Barbari tyranni imperata coacti fecere : Iſauricus Zeno orientalis Imperator (ut Italiam fœda barbarorum ſeruitute liberaret) Theodoricum oſtrogotthorum regẽ, aduerſus Odoacrem exciuit : Is ut erat imperatum Italiã ingreditur, Odoacremq; ipſum Rauennæ obſeſſum capit : & captũ cum filio trucidari iubet : poſt Theodoricum Italum regnũ Gotthi tenuere, annos circiter cẽtum quinquaginta : ea triſtia, & uere luctuoſa fuere tempora : uidit infelix Italia urbium euerſiones, direptiones, cædes, exilia, rapinas, uidit agrorum miſerandas populationes, & uaſtationes,

nes, crudelia omnia & nefanda eſt experta. Iuſtinianus Bizantinus Imperator tantę calamitatis miſeratione motus, mente & cōſilio ad liberandam Italiam ſe excitat: conſilio uires addens, Belliſarium ſtrenuum & rei bellicæ ducem ſcientiſſimum, euocat: Is egregie Imperatoris mandata peragens, ualido exercitu Italiā ingreditur, Neapolim capit: urbem Romam à Gotthorum ſeruitio liberat: eius fama ad trans padanos & ciſalpinos celebris aduolat: proſperi ſucceſſus ubiq; referuntur: Mediolanenſes, Bergomates, & populi aliquot finitimi, Gotthicæ ſeruitutis longo & moleſtiſſimo tedio affecti, ad Belliſarium Romę agentem, legatos mittūt: & per eos orant ut ſe intueatur, & recipiat, pollicenturq́; Gotthos, nedum à ſuis ſedibus, ſed extra ciſalpinam totam Galliam, ſi ope & præſidio aliquo iuuentur, ſe facile electuros, imperataq́; perpetuo facturos: collaudatis legatis, Belliſarius ſubſidiarias copias, quę ſatis neceſſariæ ſunt uiſæ, expedit: illisq́; Mundilam ducem, & bellatorem egregium præfecit: qui genuam copiis tranſportatis, inde leui apud Ticinum prælio cōmiſſo, hilariter ab omnibus ſuſceptus, Mediolanum peruenit: Bergomum Gotthis electis, præſidioq́; recepto, Iuſtiniana inſignia erexit: re ad Victigem Rauennę agentem delata: Vraiam ex fratre nepotem cum decem milibus Burgundionum auxiliariorum à Theudeberto francorum Rege, ex fœdere accitis, ad reuocandas in priſtinum obſequium, quæ defecerant urbes, proficiſci iubet: Is præſto fuit: caſtra apud Mediolanum fecit, urbem longa, & graui obſidione cingit, uictus tanta inopia laborabatur: ut matres in filios fame actæ, tunc deſęuierint

Mondilas

Mondilas ope deſtitutus, ſibi & militi, ſalute ex pactiõe conceſſa, copias deduxit: Gotthi urbem ingreſſi, ferro & igne omnia uaſtant: non ætate confectis, nõ mulieribus, non infantibus pepercerunt: urbem diripiunt, diruunt, & ſolo æquant: Bergomates & populi finitimi defectionis ſocii, horrenda ſtrage perterrefacti, colla rurſus barbaro iugo ſubmittere coguntur: conuenit inter authores, in ea ſtrage ſupra triginta hominum millia fuiſſe deſiderata: poſt paulo pari ſupplicio Victigis affligitur: Rauennæ à Belliſario obſeſſus fame compulſus deditionem fecit: Belliſarius uictor Byzantium proficiſcitur, ſecumq́; Victigem captum cum theſauris educens à Iuſtiniano honorifice ſuſcipitur: capto Victige: Gotthi Regem creant Idouadum: eo cæſo, Totilam, qui tunc, ut aliqui uolunt, Venetiam tenebat: Is undiq; collecto exercitu, bello rurſus renouato, urbem Romam obſidet: Iuſtinianus pietatis & uirtutis priſtinæ non immemor, Narſetem eunuchum ob ſingularem rei militaris ſcientiam, in Italiam cum ualido exercitu mittit: pecuniasq́; ad nouum delectum habendum ſuggerit: ingentibus auctus copiis Narſes, cum Gotthis conflixit: quos Totila occiſo ſuperat, Regem creant Teiam, qui in Campania collatis ſignis, cum Narſete pugnans concidit: & hic finis regni Gotthorum fuit: poſt quem rurſus Mediolanenſes, Bergomates, & urbes finitimæ tota pacata Italia, ad priſtinum Iuſtiniani Imperium rediere: eo mortuo, Sophia uxor regnum obtinet, apud quam, Narſetem, qui rebus in Italia ab eo feliciter geſtis inuidebant, in ſuſpicionem regni Italici affectati, adducere conantur: ab Italia iubet Sophia diſcedat,

ſcedat, & ad penſa: & calathos per ignominiã redeat, admonet: reſpondit Narſes talia ſe neturum fila, quæ inimicis inexplicabiles nexus aliquando afferrent, ueritus inuidorum aculeos, & aſſiduos in ſe ſtimulos, uireſq; Imperatorias, poſtquam annos ſupra decennium ſeptem, Italiæ imperaſſet, Albonium Longobardorum Regem, ex Pannonia acciuit, qui iuſto exercitu Saxonum millibus uiginti ſibi adiunctis, Italiam per Carnos ingreſſus, Verona ex deditione capta, totam Venetiam occupat: deinde Inſubriam ingreſſus Mediolanum, ubi perſuaſu Honorati epiſcopi, fuerat receptus, fidei datæ nullam rationem habens diruit: Veronam Imperii ſedem facit: Albonius, & qui eum ſunt ſecuti, annos ſupra ducentos in Italia rerum ſunt potiti: hinc Reges, Reſpublicæ, Principes, & alii diſcant quàm horrendas calamitates, Barbaræ gentes rerum diſcordia allectæ, Italiæ intulerint, admoneanturq;, eos, qui externo, & peregrino milite, accito: in regno ſe teneri, & defendi ſperauerunt, uel propriis ſedibus ſæpe eiectos, uel ſtragem potius, quàm auxilium, ſenſiſſe: uolubiles humanarũ rerũ uices, miſerandas tragœdias, & uaria in mundanã ſcenam mortalibus ſpectacula exhibuere: Alaricus & Athaulphus Viſigotthorũ Reges, ad urbis Romę excidiũ, & Italię uaſtationẽ, ꝑfidia & diſſenſiõe, rẽ tutelarẽ, Archadii et Honorii, curantiũ, ſunt ĩuitati, eodẽ crudelitatis exẽplò, dirũ, & horrendum ſpectaculũ Attila præbuit: dũ optat ulciſci Eudoxa, per Genetloricum Vandalorum Regem, uiolatam à Maximo pudicitiam, Italiæ uniuerſæ tædam, & facem ardentem intulit: dum quærunt alii per

Odoacrem

O doacrem herulorum & tulingorum ducem, de regia ſede Augu ſtulum eiicere, occidentale Imperium, de priſtina, & auguſtali ma ieſtate, eiecere: dum uult Zeno Iſauricus, p Theodoricum Oſtro gotthorum regẽ, Barbarum excutere iugum, cathenas & compe des imponit: dum Narſes auxilium quærit, ſibiipſi calamitatẽ, & aliis ſeruitiũ attulit: infinita alia uetuſtiora & recentiora. cõſulto pretero exempla. Longobardi à promiſſa barba dicti ſunt: Al bonio eorum Rege occiſo, Cæphim creant: poſt Cęphim ad tol lendam regii nominis inuidiam, duces conſtituere, qui urbibus inter ſe partitis: imperabant: hinc primo ducum appellationem fluxiſſe ait Merula: nos in Lupo Bergomenſi duce, uetuſtiorẽ deprehen dimus, Aritperto in Longobardis rege mortuo: Ticini Gundiper to: & Perterico altero filio Mediolani Imperio, ex teſtamento relicto: inuicem de regno contendentibus fratribus, mutuasq; inſi dias ſibi parantibus: Grimoaldus beneuentanus dux, fraterna diſ ſenſione acitus: utrunq; regno priuat. & ut alii uolunt Gundi pertũ interficit: lacrymis exulũ cõmotus Clodoueus francorũ rex. ad quẽ profugerant, de reducendis regulis cogitat. copiasq; in Ita liã tranſmittit: Grimoaldus Bellandi ſcientia admodũ peritus, occur rit: in ciſpadana, utrinq; acriter pugnatur: fundũtur Galli, & Ita lia expelluntur: Grimoaldus regnũ omne obtinet: hic alioquin in ſigni in Deũ pietate. Ioannẽ Pontificẽ Bergomẽſem, cui ob probi tatis et religiõis ſingulare ſpecimẽ, aſſurgebãt oẽs, maximo in bono re habuit, Baſilicã pharrę in inſula fulcheria, q̃ nũc adduana eſt gla rea, diuo Alexãdro ſacrã, epiſcopio Bergomẽſi, pio Ioãnis merito,

qui à

qui à praua Arianorum hereſi, ad Dei optimi cultum illam euocauit: cum omni agrorum reditu adſcripſit: Grimoaldo Papiæ uita functo, Pertericus Aritperti filius. qui apud gallos exulabat, in Italiam deſcendit: & regnum ui ereptum recipit: Alachis tridentinus dux: elatus uictoria per id tempus de Bauaris parta, in Pertericum mouens facili negocio ſuperatur: eoq; in fugam coniecto, Tridento potitur Pertericus: qui poſtmodum mitiſſima natura Rex, precibus Gundiperti filii. iniurias Alachi ad ſanitatem redeunti condonat: ducemq; Brixianorum creat: Gundipertus qui antea fuerat à Patre dum uitam uiueret, regni conſors factus, imperio ſuccedit: Alachis beneficii immemor, & qui uirus quod in Gundipertum diu conceperat, nondum decoxerat: conſilium cum Aldone, & Geruaſone Brixianis patriciis, de ſummouendo à regno Gundiperto iniit: paratisq; omnibus, quæ ad inſidias, & uim inferendam neceſſaria ſunt uiſa. dum forte à regno abeſſet Gundipertus, Papiam infeſtis ſignis ingreditur: regiam aulam occupat: totiusq; regni ditionem ad obſequium perpulit, & quaſi parum eſſet, perfidiam & ſæuitiam in regem de ſe benemeritum, exercuiſſe: impiam mentem, & execrandum conſilium, in religionem uertit: pharrenſe cænobium à chriſtiano dogmate, ad Arianum attrahit, & Bergomenſem diui Alexandri ædem, iure omni, quod in pharrenſi re, Beneuentani ducis clementia, habuerat: & omni agrorum reditu priuat: uerum Deus ſcelerum ultor optimus, Tyranni inſolentiam diu non eſt paſſus. Gundipertus ualido collecto exercitu, apud adduam Flumen prælium committit: in quo cecidit

Tyrannus,

Digitized by Google

Tyrannus,eo cæſo copiæ partim trucidantur , partim fuga ſalu-
tem ſibi quærunt , Gundipertus uictor integro regno, iure optimo
potitur : Antonioq; præſuli Bergomenſi,ſummæ probitatis ui-
ro , Pharrenſem Baſilicam cum Ieſu optimi fide,agris,antiquoq;
omni iure reſtituit : Munificentiamq; hanc pientiſſimam am-
pliſſimis & honorificentiſſimis diplomatibus , quæ hodie apud nos
extant : Charuli magni æmulatione,proſecuti ſunt Charolus ter-
tius cognomento Groſſus,Arnulphus,Ludouicus tertius , & Re-
ges alii,qui ſuo ordine referentur . poſt hæc Rotaris Dux,Ber-
gomum obtinuit : qui cum Aſprando ex pugna apud Ticinum cō
miſſa ab Aritperto uictus,Bergomum ſe recepit : ubi ſe Regem
ſalutari uoluit : hunc Aritpertus ſecutus iuſto exercitu : caſtris ad
mœnia motis,urbem ex obſidione cœpit . in qua Rotarim depre-
henſum,& in opprobrium,quod apud gentem maximū habetur, de-
tonſum obtruncari iuſſit:uolunt alii iſthęc in Laude pompeia geſta
fuiſſe . Inter Longobardorū Reges,iuſtitia,& probitate,Lutpran
dus floruit,proprio pede,pedalem menſuram circunſcripſit, & cor
rexit,hodie Lutprandum pedem forum uocat : claruerunt & Mu
lieres , pręſtanti & ſumma in Deos pietate, Theudelinda Ante-
ris primo , deinde Agilulphi taurinorum ducis, uxor, Maguntiæ
diui Ioannis Baptiſtæ ædem ædificauit : iusq; coronandi Cæſares
in poſterum reliquit : Gundiperga filia : Rodoaldi uxor : ſub eo-
dem titulo,Papiæ templum:& Rodolinda diuę uirginis : & Per
tericus maritus Agathæ ædem erexere : eadem pietatis exempla
non eſt Aſtulphus ſecutus : quem commonefactum , ne in Apo-

ſtolorum

ſtolorum rem, quid durius ageret, ad ſanitatem non redeuntem, Gregorii tertii Pontificis maximi, precibus & lacrymis cõmotus Pipinus francorum rex: ſuperatis alpibus, ad pœnitentiam compulit: Aſtulpho Deſiderius ſuccedit: & hunc pari prauitate in Adrianum Pontificem ſummum, & Chriſti optimi domum, deſæuientem Charolus uirtutis & pietatis paternæ æmulus, & hæres: Papiæ ex obſidione captum in gallias relegat: finemq́; Longobardis regibus poſuit: qui ducentos & amplius annos maxima parte Italiæ nedum Bergomo ſunt potiti. Charolus poſtmodum anno octingenteſimo & altero, à Leone Pontifice, ob inſignem in Deos pietatem, & religionem, Auguſtus appellatus, & à Romano populo ſalutatus Imperator eſt: & rebus ab eo magnifice geſtis magni cognomen meruit: primus poſt Auguſtulum, Imperium Romanum per annos trecentos triginta intermortuum, ad priſtinam maieſtatem erexit: orbis uniuerſi diuiſionem fecit: ut Hyrenæ Conſtantinopolitanæ Imperatrici orientale: ſibi occidentale Imperium obueniret, & addictum eſſet: ut Veneti, & Dux Beneuentanus ſuis uiuerent legibus, & Imperatorum neutri parerent: urbem Bergomum amplis muneribus, diplomatibusq́; honorificentiſſimis, quorum in publicis monumentis iucunda, et eadem pergrata, in preſens uſq; extat memoria, illuſtrauit. Charuli ſecuta ſoboles, in Italia Imperium annos circiter centum fauſtiſſime tenuit: quod in Arnulpho defecit: Longobardis enim tentantibus è finibus à Pontifice, & Charulo præſcriptis, erumpere, Romanosq́; bello laceſſere, auxilia implo-

rata,

rata, Arnulpho non ſuggerente, Berengarium foroiulienſem Ro-ma criundum alii Imperatorem: alii Guidonem Ducem Spole-tanum creant: inter quos orta contentione: & poſtmodum pugna: Berengarius uictor apparuit. Mortuo Guidone, Lambertus fi-lius regnum obtinuit, eo uita functo, Lotharium filium Spole-tani, & Ethruſci Regem declarant: ii tres apud Spoletanos ipſos, & Ethruſcos regnum tenuere: at Berengarius inſubribus & ce-nomanis imperabat: totamq; hanc Italiæ regionem, quæ hodie Lun gobardia appellatur, tenebat: rei fidem afferunt, publica apud nos documenta: quibus inſignes immunitates titulos, & honores elargi-tur: urbem quæ paucis ante id tempus annis, flamma, & ferro, crudelem in modum ab Vngaris fœdata fuit: inſtaurari: domos, turres, urbis portas, & muros dirutos, ſoloq; æquatos, intra quos tu-to Bergomenſes degerent, & incolæ profugium haberent, excu-biæ cuſtodiæq; ad incurſus Barbarorum, ad id uſq; tempus ciſalpi-nam omnem diripientium conſtitui poſſent, refici, & excitari per-miſit: tradunt poſt paulo Arnulphum Italiam ingreſſum: Bergo mo capto, & in eo Ambroſio comite laqueo enecto: Romam ad Formoſum Pontificem maximum contendiſſe: Berengarius ſe-cundus regno ſuccedit: qui Ludouicum Buſonis regis Burgondiæ filium, per taurinos primo, deinde per tridentinos, Italiam inuadere conantem, ſuperat: captumq; Veronæ oculis effoſſis dimittit: Ita-liam ſibi paccatã, per fœdus cum Hungaris ictum tenere tentauit: at Itali Proceres regnum Berengarii pertæſi: Rodulphum Bur-gondiæ Regem uocant: qui pulſo Berengario Imperium annos

tres obtinuit:

tres obtinuit: is quæ Berengarius primus Bergomatibus conceſſe-rat, publico monumento comprobat: Berengarius ad Hungaros confugit: qui in Italiæ perniciem proni, opimæ prędæ ſpe, ſæpius allecti, Italiam Salardo duce ingrediuntur, Bergomum rurſus, Brixiam, Papiam, ac proximas regiones, incendiis, & populationibus affligunt: deniq; his excurrentibus & uaſtantibus, Rodulpho ignaue opem aſſerente, nec ſedulum præſidium ſuggerente, Hugo Comes Arelatenſis accerſitur, hic eos primum relegat, quorum ope Italiam fuerat ingreſſus, pollicitationibus eorum, qui eiecti fuerant, compulſus Arnoldus Bauarorum Dux, in Italiam contra Hugonem deſcendit, à Veronenſibus comiter receptus, Italiæ Rex ſalutatur. Hugo collatis ſignis cum Arnoldo pugnat: & uictor euadit: Verona recepta, Racherius epiſcopus Veronenſibus defectionis culpā in eum conferentibus Papiæ relegatur: mortuo apud Hungaros Berengario, ad quos profugerat, Berengarius tertius, primi Berengarii ex filia nepos, in Italiam proficiſcitur: req;, quam cupierat infecta: quòd in ſe parum fida, & certa nouerit ſtudia, Italia diſcedit, neq; ita multo poſt, rurſus ingentibus auctus copiis, rediit: Hugo Italorum animos, non ſatis in ſe beneuolos ratus, manum conſerere dubitans de pace cum Berengario egit: quæ in hunc modum eſt ſecuta: ut Lotharius Hugonis filius, & Berengarius Italię Reges eſſent: æquisq; conditionibus Imperio potirentur: Papiæ Lothario mortuo, Alundam eius uxorem Berengarius Mediolani, uel, ut alii uolunt, Papiæ, carcere cuſtodiendam curauit: ne per dotalem urbem, uirum ſibi, & Italiæ Re-

gem, aliquando quæreret: Albertum filium Italiæ Regem creauit: rei indignitate motus, Pontifex Agapitus, ad deprimendā Berengarii inſolentiam, Othonem ex Germania euocat: is Pontifici parens, Italiam ingreditur, Berengarium & Albertum apud Ticinum ſuperat: ueniam petentibus, adminiſtrationem Longobardarum urbium, Verona excepta, & Aquileia ditioni ſuæ ſeruata, conceſſit: Alundam à uinculis ſoluit, & uitæ ſociam facit: Italiaq; diſcedit: poſt paulo Berengario & filio, iterum rebus nouis ſtudentibus, acerſitur: eosq; deuicit, & relegat: anni poſt defectionem Gallorum Imperii, in Arnulpho, quinquagintaquinq;, uel, ut uolunt alii, quinq; & triginta uoluuntur: quibus Bergomū, Inſubres, & populi finitimi, Berengariis, Rudulpho Burgūdionum Rege, & Comite Arelatenſe interfectis paruere, Lotharius enim Papiæ, titulo magis quàm re, īperauit: per ea tempora, Sarrbaceni & Vngari regionibus diuerſis, à direptionibus, & Italiæ uaſtatione non ceſſabant: à Berengariis ad germanos Cæſares, Romanum Imperium eſt translatum: primus Imperii diadema meruit Otho, cui ſucceſſit Otho ex Alunda filius: ii amplis, & dignis muneribus, Bergomates decorarunt: Nundinas feſto diui Alexandri, numinis tutelaris die, celebres quotannis agi uoluere: earum omne uectigal, & prouentum Bergomatibus addixere: Baſilicæ nuncupatæ Monoſteriolo, diui Michaelis ad locum Ceretbe, cuius uetuſto iure Oldericus primarius noſter ſacerdos, curam agebat: fluminis Olei propè decurrentis portum, & nauium ſtationem, omni Venetorum, Comaclenſium, Ferrarienſium, aliorumq; nauigiorum ultro

rum ultro citroq; meantium, addito portorio, perpetua liberalita te dicarunt: in regno ſuccedit Otho ſecundi Othonis filius: Gregorius quintus ſupremus Sacerdos, ne in poſterum hæreditarium eſſet regnum, lege cauit, ne quis legitimus dici poſſet Imperator: niſi quem proceres Germani ſuffragiis declaraſſent: hac lege Henricus primus de nomine loci, Gibellinus dictus, Cæſar creatur: imperat poſt hunc Conradus Sueuus, poſt Conradum ſumma rerum filio Henrico huius nominis ſecundo defertur: horum in publico tabulario hodie honorifica leguntur priuilegia: amplis & dignis uerbis conſcripta: Henricus tertius ſecundi filius. Henricus quartus tertii filius ſubſequuntur: poſt hos Lotharius Gibellinæ domus hoſtis acerrimus, & Conradus ſecundus, quarti Henrici ex ſorore nepos, imperium ſuſceperunt: his ſuccedit Federicus cognomento barbaruſa: qui diplomatibus duobus, & eiſdem magnificentiſſimis, nobilem, uetuſtam, & in Bergomates beneuolam Caroli, Berengarii, Othonis, Henrici, & Conradi memoriam recenſuit: eorumq; liberalitatem imitatus, agrum latiſſime eſt largitus, finesq; ab Oleo flumine ad Adduam, à ualle tullita ad butanum caſale, agri nunc Cremonenſis ampliauit: cudendi ſignandiq; monetam poteſtatem fecit: Federicum ſubſequuntur Henricus & Philippus filii: per id ferè tempus cum Brixianis de finibus acriter eſt pugnatum: Henricus poſtmodum Brixianis ita terminos perſcripſit, ut illæſi eſſent, quos aliis Federicus pater ſtatuiſſet. uerum ea Cæſaris liberalitas, ultra præſcriptum poſſidendi libidinem non expleuit: renoua-

 to bello

to bello, fines noſtros irrumpunt: nec ab iniuria & maleficio abſtinent: ultro citroq; data & accepta clade, pax in hunc modum ſequitur: ut communi conſilio Vulpinum oppidum agri Bergomenſis demoliantur: & limites ab Henrico præfixos Brixiani nō excederent. Per hæc ferè tempora, Mediolanenſes Carrocium in Bergomates mouent: agrum uniuerſum dies quindecim perpetuos, excurrunt, & populantur, oppidida capiunt, & diripiunt: ſequenti anno Cremonenſe, & Bergomates, mutuis cladibus, direptionibus, iucundiis, & cędibus, ſe ſe afficiunt, & anno poſt quarto, rurſum Mediolanenſis Carrocio agrum peruagatur, & uaſtat: oppidum Collonium euertit, Henrico ſuccedit Otho quartus: Othoni Federicus Aenobarbi ex Henrico nepos: Siciliæ Ieruſalemq; Rex: huius edictum, in annalibus contra prauam hęreticorum ſectam legitur: anno ſupra ducenteſimum & milleſimum trigeſimo ſeptimo: item decretum in illos, qui hoſtes contra ſe, re, & opera, iuuiſſent: tunc inter Gregorium Pontificem maximum: & Federicum ſumma erat diſſenſio: Brixiano agro à Federico ad oleum uſque depopulato, parem calamitatem Mediolanenſes reformidātes exercitum cogūt. Petrum Theupolum Venetiarum Ducis filium, tunc præturam Mediolani agentem, Imperatorem ſupremum creant. Federico obuiā itur, apud Curtenouam agri Bergomenſis, acris cōmittitur pugna: ex militari ſtratagemate in fugam Mediolanenſes coniiciuntur: Theupolus uulneratus capitur: in Appulos miſſus tetro carcere diem obiit: Curtenoua ſolo æquatur: extant apud nos decreta, quibus proditionis nota, Oppidani palatioli, & incolæ

aliquot

aliquot Curtisnouæ, Muræ, & Paluſchi, Bergomenſium pagorum damnantur: in decretis adiecta pœna ſancitur: ne Bergomas quiſpiam, ſe Curtenouam conferat: & qui eò migrauerint, infra præſcriptum diem in urbem redeant: Mediolanenſis iram & odium, in Bergomenſem uertit, agros, uicos, & oppida, ferro & incendiis uaſtat: paruoq; interiecto tempore, rurſus pari ſtrage, & populatione affligit. Author tantæ calamitatis Paganus Turrianus fuerat, hoſtili manu, per ſaltus uallis ſaxinæ in Bergomenſes tranſmiſſa: nec minor fuit, quæ cœlo depluit calamitas, calamos, & frugem omnem, graui ictu armento, & pecore exanimato comminuit: non poſſum non mirari Georgium Merulam hominem in literis ueteranum, Bergomenſem proditionis accuſare, quòd Barbaro, ut ait, auxilia dederit: uelim dicat, ubi legerit, auxilia data Barbaro. Proditor fuiſſet Bergomas, ſi contra Cæſarem quid molitus eſſet, ſub cuius, & proauorum Germanorum Cæſarum Imperio, immunitatibus, titulis, & amplis honoribus, auctus, annos ducentos octoginta quinq;, uixerit: ſatis tunc Bergomenſi, qui nunquam rebus nouis ſtuduit, fuit: Pontifici iniuriam non inferre, & neutrum contra alterum iuuare: ſe ſuosq; fines tueri: moritur Federicus anno quinquageſimo ſupra milleſimum ducenteſimum: qui fuit à primo Othone ducenteſimus nonageſimus octauus: nullo legitime imperante, Bergomum & urbes aliquot Longobardæ, Innocentio ſacerdoti maximo paruere, per hæc tempora nobiles Mediolanenſes à plebe eiectos, Bergomates ad quos profugerant, comiter ſuſcipiunt: & fœdere cum

eis icto, Adduam ſimul traiiciunt, Locarnum uicum expugnant: Martinus Turrianus ingenti manu fit obuius: exules in fugam coniicit: & in fines noſtros ſubſequitur: agroſq; ad mœnia uſq; populatur: impares uiribus Bergomenſes coacti de pace agunt: quæ hac adiecta conditione eſt ſecuta: ut extorres Mediolanenſes, quorum cauſa detrimentum illatum fuerat, Bergomo ſummouerentur. pari comitate, & hilaritate, paucis poſt annis, Galeatium Vicecomitem Matthæi filium, cum Beatrice uxore à Turrianis pulſum, honorificentiſſime amplectuntur: Beatrix ope, & auxilio Bergomenſis tuta, ad Acium eſtenſem Ferrariæ ducem fratrem proficiſcitur, quid uetera recenſeam? quando ætatis noſtræ mira & inſignia hoſpitalitatis exempla ſeſe offerãt: Ludouico Gallorum Rege in inſubria, rerum potito: Vicecomites, Cribelli, Landriani, & Mediolanenſium alii optimates, Gallorum odium in ſe ueriti, Bergomum defugiunt: urbis Præfecti, Veneto Senatu iubente, ne quid contra fœdus cum Ludouico nuper ictum agi uideretur, extorres repetentibus gallis dediderunt: rem indignam Bergomates rati, eos qui ad ſe, ceu ad Aſyllum decuriſſent, hoſtibus dedi, in gallos irruunt exules reuinctos libertati reſtituunt, & clàm conſilio, req; omni iuuant: non miretur quiſpiam Bergomates tam beneficos, quando apud eos, hoſpitalitas ipſa ſemper eſt hoſpitata: præcipuaq; & floruit, & uiguit: hac allecti exules Patauini, ceu ad debitam, & hæreditariam liberalitatem tempeſtate noſtra, ad nos confluxerunt: nec opinione ſunt decepti, miro charitatis, & beneuolentiæ,

lentiæ, exemplo, publica & priuata pecunia, ueſte, uictu, & re omni neceſſaria ſubleuati ſunt. Patricia gens, quæ Medio-lano exulabat, ad Acciolinum domo Romanum, qui pauloante, audita patauina ad Alexandrum quartum Pontificem ſummum, defectione, & ob id Ciuium & optimatum patauinorum duo-decim milibus, quos ſecum habebat, Veronæ occiſis, Brixiaq; mox ſubacta, omnibus formidoloſus erat: confugit: oratq;, ut calamitatis ſuæ miſereatur ac domum reducat: is per rerum no-uarum occaſionem, Mediolano potiri confidens, omiſſa urcio-lorum obſidione, Adduam ponte apud Caſſianum iuncto, traii-cit: Henricus riuola uegeti ingenii uir. cercior, per explora-tores factus: rem ut erat, per nuntium confeſtim, Martino Tur-riano aperit: itur ſtatim ad arma, & ex oppido Tricio Ty-ranno redeunti, cuius arcem fruſtra expugnare tentauerat, oc-currit Martinus: manus conſeritur: Acciolinus duobus ſaucius uulneribus capitur: & Soncinum perductus moritur: Marti-nus qui antea Mediolani dominus fuerat appellatus, tunc ui-ctoria de Tyranno parta clarior, ſocietatis Longobardæ Prin-ceps declaratur, accidit utiq; opera Henrici, ut inſidiæ fru-ſtra fuerint ſtructæ: & excidium quod urbi nobiliſſimę, & o-pulentiſſimæ, Tyrannus parauerat, in perniciem illius recide-rit: qui forte non minorem in Bergomates poſtmodum ſæuitiam, exercuiſſet, quo fit. ut uterq; Populus Henrico plurimum debeat. Martino mortuo, Philippus frater ſuccedit: Bergomūq; in poteſta-tem redegit: poſt hūc Napus Philippi patruelis, Bergomo potitur:

 fugatis

fugatis poſtmodum Turrianis, Mediolani dominium, & Sacer-
dotium Otho Vicecomes aggreditur, urbanamq; curam Matthæo
nepoti tradit, Matthæus ab Arnulpho in Longobardis Procura-
tor, ut nunc aiunt, generalis creatur: tunc Bergomo non imperaſ-
ſe, uel ex hoc maxime apparet: quòd quæ rebus Vicecomitum
ſtudebat, Suarda gens, diutiis & aſſeſclis inſignis eiecta per idem
tempus, Bergomo exulabat: ſunt qui referant, Galeatium filium
Bergomum ui, in poteſtatem redigiſſe: Vicecomitibus à Tur-
rianis debellatis, Muſca Turrianus rerum potitur, poſt hunc
Guido, nec hos Bergomi dominium clare habuiſſe conſtat: an-
nis poſt paulo ſecutis, nobiles Bergomenſes ſeditione Bergomo
pulſi: Martinengum profugiunt, ii rurales eorum domos, quo-
rum opera fuerant eiecti, diripiunt, diruunt & exerunt, agros o-
mni populatione uaſtant: Lanfrancus amicus in æde diui Ste-
phani, principem tenens locum, & Valens Solarius hæreticæ pra-
uitatis ſolers indagator, & ultor acerrimus: Philippusq; Vico-
mercatus, ſacrarii diui Franciſci curator: & Gulielmus Petrin-
gallus in eadem religione ſacrarum literarum profeſſor, uiri boni-
tate, & religione præſtantes, concordiæ ciuilis fautores, & culto-
res precipui, de reditu nobilium, & pace ſatagunt: quæ illis ul-
tro citroq; commeantibus, quinto calendas Martii, anno ſupra mille
ſimum trecēteſimoſeptimo, ex ſenatus autoritate, Muſchino Tur
riano prætore, animis omnium ad lętitiam excitatis, publicis ſuppli-
cationibus, & omni ſacrorum pompa, inter mutuas gratulationes,
& dulces amplexus, promulgatur, & ſancitur: & poſteritati rei
monumentum

monumentum daretur : quotannis, ſacratiſſimo die, quo immortalis Deus, mortalis eſt homo factus : uniuerſus populus uicatim, Antiſtite pręeunte, diui tunc Stephani, nunc Dominici templum, pia ueneratione ſalutat : in pacis conditionibus Martinengum in ius, poteſtatemq́; populi Bergomenſis, oppidanis per legatum id approbantibus, obuenit : eò Bergomas magiſtratus, quem Capitaneum appellabant, ut genti ius dicat : & milites, qui oppiduli cuſtodiam agant, ab ærario ſtipendia recipientes tranſmittuntur : eodem iure reliqua oppidula, quæ ab extranea, quam illi extrinſicam appellabant, factione fuerant occupata, in reipublicæ ditionem ueniunt, & imperata faciunt : perpetua abolitione omne uel ex fuga, uel exilio detrimentum, rapinæ, iniuriæ, inſidiæ, cædes, incendia, & direptiones, captiuis utrinq; ad priſtinam reſtitutis libertatem, inuicem condonantur : ad hæc tempora Bergomas nullius addictus imperio, libertate gaudens, & ſuis uiuens legibus, democratię formam obtinebat : is ut ſanctum reconciliatæ gratiæ fœdus uiolare nemini liceret, quingentos primo, octingentos deinde, probitate, & uiribus præſtantes, qui pacem & publicam urbis libertatem armis protegant, creat : his ætatis illius titulo Capitaneos octo, uexiliferos quatuor pręficit : additq́; Conſules duos : & ſcribas totidem, quibus erat negocium legionem recenſendi ut quando uel morte, uel re alia, diminuta eſſet : ſupplementum procurari poſſet : diuorum Alexandri, Stephani, Laurentii, & Andreæ, portas Capitanei, partito inter ſe officio, ita cuſtodiendas ſuſcipiunt, ut bini cum uexilifero ſingulas tutarentur, ex quingentorum numero, tres

ex ſingulis

Digitized by Google

*ex ſingulis uniuſcuiuſque portæ uico, quos credendarios, appel-
larunt, creantur: uniuerſi ii ordines, bona fide publicam rem,
& dignitatem ſine fraude curaturos iureiurando ſeſe, obſtrin-
gunt: exacto ſpacio ſemeſtri, à munere uacant omnes: & noua
rurſus fit creatio: publico etiam cautum eſt decreto ut Singuli pe-
nes ſe armamentarium priuatum, gladio, lancea, thorace, ga-
lea, & ſcuto publica pictura inſignito, munitum & inſtructum
haberent: ut quando ad ſonum publici æris ad arma conclamatum
eſſet, armis protecti uiriliter prodirent, & ad aulam prætoriam
concurrerent, mandata à Prætore & à republica, quæ commu-
ni rei conducerent ſuſcepturi, reliquus populus in armis &
ſub ſignis ſtaret ſuos unuſquiſque protegens uicos, quos ul-
tra progredi, ex lege non licebat: ſi quis alicui ordinis quingen-
torum, communem rem procuranti, uulnus intuliſſet, exilio mul-
ctabatur, ius, & omne publicum munus adimebatur, capitale erat
ſi occidiſſet, bona diripiebantur, publicabantur, hæredibusq; oc-
ciſi adiudicabantur. Per id tempus bellum cum Brixianis ui-
gebat, communi conſenſu dierum duodecim induciæ fiunt: po-
pulus uterq; legatos creat, quibus Palatiolum diem ad conue-
niendum (ut ibi de pace agatur) edicit. Anno poſt decimo ſepti-
mo iidem Brixiani, cum iuſta nulla nocendi ſubeſſet cauſa: in
temporum licentiam, odium diu in nos, immerentes conceptum
effundunt: iactanteſq; latrocinia, iniurias, direptiones, laudem
plurimam, infamiam nullam habere, infeſtis ſignis turrim mu-
ræ oppiduli agri noſtri, oppugnare, & diruere conantur: Ber-*

gomas

gomas animorum, & roboris plenus, occurrit: acriter apud Paluſchum pugnatur: plurimis utrinque cæſis, & conuulneratis, æquo Marte à pugna eſt diſceſſum: rurſus Turriani à Vicecomitibus expelluntur: Henricus ſeptimus Bergomatibus ultro ſe dedentibus imperat: Matthæum Vicecomitem copiis: Ludouicum Matthæi patruelem, Bergomo pręficit: ad annum decimum quintum ſupra milleſimum & trecenteſimum: Extorres Bergomenſes in Ludouicum irruunt: pugnatur intra mœnia: funduntur Extorres, & plurimi cæduntur, Matthęus deinde, non tantum Bergomo, ſed Mediolano, Laudi, Placentiæ, Nouariæ, Vercellis, Aquis, Alexandriæ, Derthonę, Papiæ, & Cremonæ dominatur: poſt Matthæum, Galeatius filius imperat: hos Ioannes uigeſimus ſecundus Maximus Pontifex, execratur: quòd Aycardum religionis prædicatoriæ pręfectum ſupremum, quem Mediolanenſis ſacerdotii Antiſtitem deſignauerat: urbe, & ſacerdotio prohibuiſſent, inq; id Ioannem Matthęi filium primo delegiſſent: & Ludouico Bauaro Mediolani regium diadema uſurpanti fauiſſent, eodem quoq; tempore Bergomas populus ſacris interdicitur, quòd Vicecomitibus, qui impiorum numero habebantur, paruiſſet, quodq; Vicecomitum, & Bauari adulterini Imperatoris commodo, à ſacerdotibus tributa exegiſſet, Nuntiosq; Petri Corbarii pſeudopontificis ſuſcepiſſet: tradunt aliqui Bauarum de itinere Bergomum diuertiſſe, in annalibus hodie legitur, ueniam à Benedicto duodecimo

impetratam,

impetratam, & diuo Benedicto aram in æde pontificia erectam, ad quam in monumentum, expiatæ culpæ, quotannis ſolenni pompa, diuina celebrantur: & pauperes eleemoſyna iuuantur: poſt Galeatium Accio filio Bergomenſes paruere: poſt hunc, urbis dominium populus recipit: ſupremum magiſtratum, quem populi ætatis uocabulo protectorem appellabant, creat: Ioannis Boemiæ Rex à Brixianis accerſitus ſubſequitur, huius decreta in publicis monumentis hodie leguntur: huic Maſtinus Scaliger Veronæ dominus ſuccedit. Axius rurſus uicecomes poſt Scaligerum imperat: cuius etiam apud nos decreta extant: hunc ſubſequuntur Ioannes & Luchinus Matthæi filii, & horum publica documenta inter annales leguntur: ii muros ædilioris arcis, quam Capellam uocant ædificauere: docet elogium in muro emaculatum, quod & ſi inelegans, ueritatis tamen index eſt: tale quippe legitur anno milleno triceno, terq; quideno. Vir prudens Dominus Niger è Pirouano natus, Pergami Rector, Capitaneus atq; Poteſtas, pro excelſis Dominis noſtris Ioanne, Luchino hos condi fecit muros, in tempore dicto: his Bernabos Stephani filius ſuccedit: ubiq; per id tempus latrocinia, ubiq; rapinæ, ubiq; cædes, & gladiorum impunitas: Simon piſtorienſis ad latrones arcendos præfectus, ſcelerum omnium particeps, cum latronibus conſentiebat, noua atque inaudita uectigalia indicebantur, ſordidiſſima quæcunq; tributa, nullo rerum uel hominum genere omiſſo, imperabantur ad alendos uoluptuarios canes, priuato cibario, annonæ caritate tanta

quanta

quanta uix ulla unquam, cogebantur ciues: cum Bernaboue imperant Marcus, Ludouicus, Carolus, & Rodulphus, horũ & Reginæ Scaligerę matris, decreta hodie etiam apud nos leguntur, Bernabos poſtremo capitur: Tricium perducitur, & in captiuitate moritur: Ciuitas anno octuageſimoquinto ſupra milleſimum trecenteſimum, quarto idus maias, die, quo diui Pancratii feſtum celebratur, Ioanni Galeatio uirtutis comiti, ex Galeatio fratre nepoti, qui primus Mediolani Dux declaratus eſt, obſequium præſtat: uniuerſus populus ad lætitiam, animis omnium, choreis, tripudiis, mutuo epulo, exhilaratis, ſe excitat: nec propterea in agris, uallibus, & montibus, nefanda factionum ſtudia quieſcebant: erant in armis gentes inuicem aduerſæ, infeſtis animis, ferro, & igne, in mutuam pernitiem incumbebant: direptiones paſſim: uillę pecore, armentis, gregibus ablatis, ſolo æquatæ: Pax demum ciuilium diſcordiarum Papiæ celebrata ſubſequitur: quæ hodie in annalibus legitur: legitur item ordo conſilii publici ad centum & quadraginta numerum: in bimeſtre ſpatium, rerum ſumma decurionibus duodecim tradita, biennio uniuerſi decurionatus officio funguntur: extatq́; trecentorum alter ordo quini, & bis deni creantur: ii dum ex attributa poteſtate duodecim ſinguli creant, trecenteſimum numerum abſoluunt: aliisq́; centum additis, pręter ſacrum iureconſultorum collegium, & ſcribarum ordinem, quadringenti fiunt: hos generalem credentiam appellant: coibant raro, & niſi cum de ſummis rebus agebatur: reliqua omnis poteſtas, & æris publici adminiſtratio, penes duodecim erat: Scyphorum & piperis non prius quàm tunc

decreta

decreta ſunt munuſcula: ſolis iureconſultis, & ſcribis impertiebantur: ut quando in ſenatu de re graui, decernendum eſſet, ſyncere iureconſulti dicerent ſententiam, & conſilio publicam rem iuuarent: Scribæq; caſte in acta, placita redigerent: nec quiſpiam munuſculum miretur: res arcani myſterii plena eſt: hinc proauorum prudentia, iuſtitia, & bonitas diſcerni poteſt: piperis duo ſunt genera, alterum longum, alterum album: longum ex ſiliquis nondum dehiſcentibus decerptis ſoleq; toſtis fit: quod facillime corrumpitur, & adulteratur: album paulatim ſiliquæ dehiſcentes per maturitatem oſtendunt, & deinde toſtum ſolibus, colore, rugisq;, ut Plinius teſtatur, mutatur: hoc incorruptum eſt: hoc minime adulteratur: hoc ueteres Patres conſcripti munuſculum eſſe uoluere: quod hodie etiam decurionibus erogatur. deprenderunt enim uiri ſapientiſſimi in pipere omnia ineſſe, quæ pariter in conſulente, Senatore, & ſcribis deſiderari debent: albedo fidem, quam albo uelatam pano colebat antiquitas: maturitas prudentiam, rugæ grauitatem, incorruptio ſynceritatem oſtentat: admonet ergo uos Senatores optimi piper, in decernendo, rebus prudentiam adhibere, dum ſuffragantes manus ad loculos affertis, munditiam & ſynceritatem cogitare, in obeundis quæ ſancita ſunt, fidem cuſtodire, & ſenatoriam grauitatem ſuo loco, & gradu ſeruare, Scyphorum celebritas apud Deos & Heroas, maxima ſemper extitit: Apollo & Neptunus à Laomedonte pacti pocula, Troiam condidere ab Homero Neſtoreum poculum magnifice decantatur:

fortium

fortium erant iſtæc prſmia: adde quòd in poculo, nihil non ue-
nerabile eſt: religioſa & myſtica ſubeſt ratio, quæ quaſi cum ali-
quo numine ſe oſtentat. & nobis piam calicis Ieſu ſalutaris,
memoriam duobus ſacratiſſimis diebus, quorum altero homo na-
tus eſt, altero ab inferis uictor rediit, ſuggerit: ad annum no-
nageſimum octauum ſupra milleſimum trecenteſimum, ex op-
pidulis Galerano, Sencino, Antiniate, Fontanellis, Couo, & Ru-
mano uirorum & mulierum ingens multitudo, ſublata cruce ex
citata eſt: linteis albis capita uelati, præeuntibus ſacerdotibus, Deo-
rum pacem piis uocibus, & ſupplicationibus, implorantes, ad ſubur-
banum ruſculum coloniolam deuenere: epulo comiter ab Ioanne
Suardo equeſtris ordinis uiro excepti, ad urbis deinde portas Co-
loniolam & Oxianam applicuerunt: Bergomas populus rei no-
uitate ductus, accurrit, hilariter hos intuetur, & fouet: conciones
ſacrſ fiunt: item diis diuina omnifariam officia, ad pacem Deorũ
impetrandam redduntur: uiri ac mulieres Bergomates, cũ hac quã
ſanctam ſocietatem appellabant, ſeſe iunxere, ueſtimentaq; pariter
lintea ſumpſere: omnes una ad montem farrenſem arci ſubiacentẽ,
conuenere: inde non ita multo poſt mouentes plana, ualles, montana
loca, totius agri perluſtrauere: præeuntibus Antiſtitibus: ſacerdoti
bus ue diuorũ Alexandri, & Vincentii, uexilla geſtantibus: ubiq;
concionabantur: ſacræ ſupplicationes fiebant: gentes uniuerſæ
religione motæ: piiſq; exhortationibus facile parentes, ſimulta-
tes, odia, domeſticum uirus, inteſtina bella depoſuere: mutuamq;
pacem amplectentes, iniuriarum omnium, rapinarum, cædium

ſecuta

ſecuta eſt obliuio: uniuerſo ferè peragrato agro, & eodem diis bene iuuantibus pacato, ad farrenſem collem, unde mouerãt, rediere: dicuntur hominum mulierumq; numero recenſo, ſupra ſexdecim millia fuiſſe: hæc ſacra ſocietas edicto prætorio diſſoluta eſt: formidabatur ne colluuie contagioneq; hominum, peſtis increbeſceret: fuerat enim is annus peſtilentia inſignis: in nonnullis diariis ſcriptum legi: in urbe agro'ue hominum ſupra uiginti millia ui morbi fuiſſe abſumpta: nono calendas auguſti anno primo ultra milleſimum quadrageteſimum, in templo diui Andreæ martyrum domneonis, domnonis, & Euſebiæ: (Bergomenſes fuiſſe eulogium docet) diuorum item Narni, & Viatoris, duobus duntaxat interiectis diebus, in æde diui Alexandri, cadauera reperta ſunt, è diui Narni calua, nitida & perennis ſcaturit aqua: quæ religioſe epota ægrotantibus admodum proficere creditur: eadem etiam numina agris ſiccitate laborantibus, ſi rite ſacro peracto à ſacerdotum collegio, & populo ſalutentur, fœcundam pluuiam elargiuntur: perpetuos item & noxios imbres ſedant: Virtutis Comes in oppido Meleniano calendis Septembris anno milleſimo quadrageteſimo & altero moritur: Ioannes Maria Anglus filius ſuccedit: ad hæc circiter tempora: Gens Pandulphi Arimini domini, qui tunc à Facino cane obſidebatur in oppido Berba, Tricium oppidum occupabat: ad quod ceu latronum aſylum malefici homines, paſſim confluebant: rapinis, incendiis, cędibus, captiuitate, pecore, & armento abacto, tranſadduanos ciſadduanos'ue ſine ullo diſcrimine infeſtabant: tanta rei indignitate motus, Polus Coleonus, ut

ſe ſuoſq;,

ſe ſuosq́; , & omnem adduanam oram, à maleficio & fœda uexatione liberaret, collecta ingenti ſuorum manu, admotis ad muros ſcalis, animorum plenus, uiriliter oppidum expugnat : & potitur : captiuos qui diris cruciatibus uincti torquebantur, liberat : prædones fugat, & ſe oppidi dominum declarat. ex eo Polo natus eſt Bartholomeus, uir ille rei militaris ſcientia clarus & facile ætate ſua Princeps : Is poſt tot & tam egregia facinora, undequaq́; ædita ſummus Venetorum Imperator moriens ſtatuam equeſtrem meruit : quæ hodie in area delubri diui Ioannis Poli Venetiis cernitur : quam ob rem fauſto quodam fato factum eſt : ut uiuus Polum mortalem, mortuus immortalem Polum parentem alterum nactus ſit. Anglus urbis Imperium Maſtino Bernabouis filio, ſub titulo cenſus, quem hodie feudum uocant, tradit: huius in annalibus extat memoria : poſt annum & menſes circiter ſeptem in ędibus, quas nunc urbis præfecti habitant, diem obiit: Ioannes cognomento Pezeninus, ex Carulo fratre nepos: Imperium recipit : quod breui depoſuit. Heſtor Bernabouis adulterinus filius, ab oppido Soncino mouens, cum ęquitibus circiter quinquaginta, Bergomum eò conſilio clàm ingreditur : ut urbem nomiue Pandulphi Ariminenſis, qui Brixiæ tunc dominus erat, occuparet: patefactis inſidiis à Stangalino Paludenſi tribuno militum Ioannis Mariæ Angli, ad aream diui Leonardi capitur : & Mediolanum mittitur : orta erat ſuſpicio, Pezeninum, qui tunc ad oppidum Soncinum ſe continebat, cum Pandulpho, & Heſtore conſentire : propterea populus ad domos eorum, qui in urbe publicum munus,

d nomine

nomine Ioannis agebant, accurrit, captiuos ducit, domos diripit: equitibus qui cum Heſtore capti fuerant, arreptis equis donata libertas: Stangalinus (ut integram urbem Anglo uendicaret) munimenta, quam Ciuitatulam appellant, expugnare nititur: pugna committitur: loco præfectus, cum diuturnæ pugnæ ſufficere nequiret: & iam ſubſidii nullam uideret ſpem: deditionem facit: quod itidem æditioris, & inferioris arcis præfecti fecere: quam ob rem omnia in ius poteſtatemq; Angli rediere, nec propterea Pezeninus, qui menſes circiter tres tantum imperauit, animo quieſcebat: Vrganum petit: Verdellum excurrit: Suardorum domos exurit: deinde Spiranum diripit: retro mouens ex Vrgano cibariis omnifariam arreptis, Martinengum, quod in Pandulphi poteſtate erat: contendit: ad quem motum, Facinus canis, cui à Ioanne Maria Anglo Mediolani Duce ſumma totius militiæ demandata erat: addua traiecto ſe Spiramum recipit: copiis dimiſſis per plana agri Bergomenſis: omnia rapinis, & populationibus patebant: Petrengum: Roxianum: Alzanum, & alia aliquot loca direpta, quæ partibus Pezenini ſtudere credebantur: Accolæ Spiranum captiui perducuntur: proinde ager uniuerſus ultro citroq; data & accepta clade, fœde uaſtabatur: poſt hęc Facinus & Franciſcus Vicecomes, ille cis, iſte trans, adduam, eodem tempore (Anglo iubente) Tricium uel ui, uel obſidione, adoriri tentant: exercitus mouent: munitionibus circũductis: tormentis bellicis admotis, frequentibus ictibus utrinq; oppidum quaſſant: Ioannes colconus iuris ciuilis, nec minus artis militaris ſcientia

ris ſcientia clarus: Teſtinus item ex Guardino geniti: necnon Polus & Petrus, ex Guidotto fratres, ſtrenue ſe tutantur: quæ interdiu damna tormentariis machinis inferebantur, noctu aggeſtis aggeribus corrigebant: poſtremo cum rem ſe fruſtra tentaſſe cernerent ſpe omni potiundi oppidi abiecta de induciis agere cœperunt quæ inter Ducem Mediolani, & gentem coloneorum ad menſes tres ſunt ſecutæ. Tranſactis induciis, non minore animi ardore, Dux Anglus ſe in pernitiem coleonorum excitat: materiam omnem lignariam, ad pontes iungendos, ad uallum, ad munitiones circumagendas, ad aliasq́; bellicas machinas ſtruendas, Mediolani parat: quæ omnia plauſtris aduectis Tricium conuehuntur: ſumma rerum Iacobo uermenenſi data & Galeatio mantuano, qui cum equitibus circiter mille, peditum tribus milibus, ponte effecto (ut ultro citroq́; commeari poſſet) Tricianam expeditionem adſumere adnituntur: uerum cum cernerent ui, & armis, forti & acerrimo hoſte propugnante, expugnationem ex animo non facile poſſe ſuccedere, uallo & munimentis oppidum cingunt: credentes hoſtem ad deditionem compelli poſſe. Expugnatis nonnullis in ciſadduana inſula oppidulis, quæ in coleonorum poteſtate erant: & apud Medolacum ex ictu oculi iaculo Baliſtæ eruti, exanimato Duce Mantuano: Vermenenſis Dux alter, ualida cuſtodia relicta, quæ munimēta tueretur: & compelleret hoſtem intra oppidum ſe continere: cū reliquo exercitu ad depopulandū agrum Laudenſem diſcedit: qua re cognita Coleoni erūpunt, facta impreſſione munitiones ſubuertūt:

 igne, &

igne, & ferro uaſtant, cuſtodes paucis admodum captiuis truci-
dant: tormentis, bellicisq; omnibus machinis, potiuntur: & ſe fe-
lici euentu ab obſidione ſoluunt. Dum hæc geruntur: Ioannes Pe-
zeninus res nouas moliri non deſiſtebat: clàm inito conſilio cum
Petro domo ſuere iureconſulto, & à conſciis conſilii, diui Lauren
tii porta patefacta: urbem cum æquitibus quadringentis, peditibus
centum quinquaginta mane ingreditur: ex improuiſo aduentu ad-
modum titubatum eſt: Suarda gens, quæ urbis regimen (ni Peze
ninus præueniſſet) traditura proxime erat Carulo Malateſtæ ari-
minenſi, quem dux Anglus urbis prefectum creauerat, fugam ar-
ripuit: Petrus Gulielmi cum filio & uxore, aliisq; domeſticis in
ędes pręfecti confugit: cibariis pro temporis anguſtia raptim col
lectis, & importatis: ſeq; ad uim Pezenini propulſandam munit:
Ioannes Suardus ex Verdello mouens, cum peditibus trecentis, clàm
ſe Petro iungit: cognito Ioannis aduentu Pezeninus, omnibus in
area tunc noua ſuis collectis copiis, legatos ad Suardum mittit: hor-
tatum & oratum, ut loco excederet, & ſe ſecum iungere uelit:
ut pariter tutelæ, honori, & commodo urbis conſulant: legatis re-
ſpondit, irent, abirent, & Pezenino nuntiarent, ad fidem ſuam perti-
nere, dignitati & honori Angli ducis domini ſui conſulere, pro quo
non opes modo ſed ſanguinem effundere, paratus eſſet: legatis cum
malo reſponſo dimiſſis: paulo poſt agmine facto erumpit, & ob-
uiam prodit Pezenino: pugna apud ædes Gentilini Suardi conſe-
ritur: quæ diu anceps fuit: poſtremo omni ſpe Pezeninus & au
xilio deſtitutus, conſilii inops Bergomo cedit. Poſt hunc Pandul-

phus

phus Ariminenſis Bergomum occupat: Pandulpho eiecto: Philippus maria uicecomes, imperat: Is anno uigeſimo octauo, deinde trigeſimo tertio, poſtremo quadrageſimo & altero, ultra quadringenteſimum & mille fœderibus tertium ictis, ſolenni pactione Venetis Bergomum, & Brixiam tradit: ea fœdera atque eam pactionem Franciſcus Sfortia ac deinceps Galeatius filius perpetua ſanctione firmant, & celebrant: Bergomum tenuere Veneti annos octoginta unum: his temporibus tertius decurionum ordo erectus eſt: & in eo ſacrum & uenerandum reſidet myſterium: ſeptuaginta duo ſenatores pia diſcipulorum ſeruatoris noſtri æmulatione creantur: ex his duodecim apoſtolos referentibus, præſcriptum munus per Bimeſtre ſpacium defertur. urbs bonitate, æquitate, & ſingulari Reipub. Venetæ iuſticia accolis, opibus, ædificiis mirum in modum aucta eſt: pax & ciuium concordia, quæ tam diu temporum iniuria deſiderabatur, tum primum ciuibus ſe, ſe oſtentare cœpit: domeſticum uirus, & odia inteſtina hebetari: libera erant coniugia, ſoli mores, ſolæ animi dotes ſpectabantur: magna erat dos parentum uirtus, Belli nomen ignotum, militares moleſtiæ neſciebantur. Verum heu huic diuturnæ tranquillitati, triſtia & luctuoſa tempora ſucceſſere, quæ utinam dii faxint, ne poſteri ſentiant: Ludouicus gallorum Rex, anno ultra quingenteſimum & mille nono, decimo quinto calendas Iunii Venetorum exercitu apud Pandirum, glareæ adduanæ oppidulum, hominum fermè quindecim millibus occiſis, fuſo fugatoq;, uictor ad Mintii uſq; ripas progreditur:

faciliſ negocio Piſcarienſium munimentis in poteſtatem redactis ſubſtitit: nam amnem tranſgredi ex fœderibus non licebat: ita rebus diſpartitis, ut quæ Venetorum ultra Mintium fuiſſent, ea omnia Maximiliano Cæſari cederent: Gallus itaq; Crema, Bergomo, Brixia, Cæſar Verona, Vicetia, & Patauio potitur: Veneti tunc ad margines eſtuariorum, cum reliquiis exercitus, ſe, ſe, continebant: nouam occaſionem expectantes, quæ paucos poſt dies ſe obtulit: Nicolaus urſinus Pitiliani comes Imperator clarus genere, factis, fideq;, tum etiam ætate uerendus, ac uſu belli gerendi ſcientiſſimus, & Andreas Grittus legatus uir impiger, & ad omnia præclara audenda promptus, ex populo Veneto, necnon ex agris, quibus dominabatur, accitis hominibus, qui magis ad arma expediti crederentur, cum reliquis copiolis, omnibus imperato ſilentio, ſeſe clàm nocturno itineri mandant: ſub diluculum Patauiũ incautum aggrediuntur, per portam, quàm caudam longam uocant, irrumpunt, alemanis quibuſdam, qui urbis cuſtodiam agebant, partim occiſis, partim in arcem fugatis, aliquot captis ciuibus, qui cæſarianis partibus ſtudere uidebantur: urbem obtinent: hinc Veneti qui paulo ante, omni ſpe, & auxilio penè deſtituti fuerant: tunc primum animos erigere, & feliciores ſucceſſus ſperare cœperunt: qua ſpe in poſterum non ſunt fruſtrati: Bergomatibus Rex chriſtianus leges dat: urbis præfectum Antonium mariam Palauicinum creat: pretorem Auguſtinum Panigorolam iureconſultum grauiſſimum, uirum doctrina & integritate egregium, bonitate & rerum uſu eximium: urbi ex ærario dono dat annua aureorum nu

morum

morum millia quatuor, ordinem ſenatorium ſumma æqualitate, ceu concordiæ ciuilis fautor præcipuus, conſtituit: mirum in modum Regis munificentia, æquitas, & iuſtitia extollenda: annos duos, menſes octo, dies decem nouem imperauit: Andreas Grittus ex conſilio cum comite Aloiſio aduocato inito, Brixiam admotis ad portam turris longe ſcalis, clàm ingreditur, & Venetorum ditioni reſtituit: ad quod nuntium Accolæ agri Bergomenſis erecti ad arma ſeſe accinxere: miles Gallicus, qui Bergomo præſidebat, motum agreſtium ueritus, & ne quid noui Brixianorum exemplo plebs moliretur, reformidans, urbe diſcedit: Accolæ urbem introeunt: Ciues ſe ſe colligunt: ſeptemuiros creant, quibus urbis cura demandatur. Federicus contarenus, cum equitibus leuis armaturæ quingentis, urbi præſido accedit: Galli qui, Bononiam occupabant, cum primum Brixiam à Venetis captam nouere, gallico furore acti, fremunt, & frendunt, unanimiq; conſenſu, & pari ardore, ad eam recuperandam, animum intendunt: Duce Odetto Foys iuuene regia ſtirpe orto, & bellatore egregio, perpetuis itineribus Brixiam contendunt, eamq; exercitu cingunt: equites circiter ducenti, cum peditum duobus millibus, dimiſſis æquis, arcem quæ adhuc, in Gallorum poteſtate erat, ingrediuntur: qui poſtmodum omni armatura equeſtri tecti, ſpiculo & lancea muniti, pedibus, egregio ſanè memorandi facinoris exemplo, ex arce in urbem deſcendere: ad portam quam Garzettam appellant, pugna committitur: mi-

lites quos ſtratiotas uocant: gens quippe imbellis, & pauida, tu-
tisq; rapinis tantum apta, pauore perciti, reſerata diui Naza-
rii porta, erumpunt: hanc nacti occaſionem Galli impreſſione
facta irrumpunt: oppidum gallico ululatu inuadunt: militibus
ignaue repugnantibus, totius urbis uicos excurrunt: oppidanis
paſſim ſenibus, iuuenibus, pueris, mulieribus, militibusq; in uiis
repertis, ferro ſine ullo diſcrimine abſumptis, urbem (militi prę-
da conceſſa) diripiunt: in captiuos nullo cruciatus genere omiſſo
crudeliter deſęuiunt: quos quamuis ad Deorum aras, uiderent con
fugiſſe: tamen inde abreptos dirum in modum trucidant: delubra
ſanguine & direptionibus fœdant: comes Alouiſius aduocatus in-
ſpectante exercitu obtruncatur: Ventura fenarolus ex coniuratis
unus, ſeruituti mortem anteponens, gladio Catonis uticenſis exem
plo ſe ſe transfodit: Andreas Grittus legatus, Antonius Iuſtinia-
nus prætor captiui in Galliam mittuntur: poſt hæc publico pręco-
nio Bergomates rebelles declarantur, & militibus urbs diripienda
conceditur: hæc ubi Bergomates audiuere: primo terror pa-
uorq;, deinde mæſticia, omnium animos inceſſit: & tremor un-
diq; urbem circumuaſit: nec inops modo conſilii, ſed uix mentis
compos erat: populus frequens it in comitium, legatos creat O-
liuerium auguſtum iureconſultum grauiſſimum, & Franciſcum
Bellafinum à ſecretis uirum qui confeſtim Mediolanum conten-
dunt: adeuntq; Cardinalem cognomento Samalo, penes quem ma-
gna in Gallicis rebus miniſtrandis, à Rege poteſtas & authori-
tas erat:

tas erat : ad genua prouoluti orant, obteſtantur & obſecrant ut urbis inſontis miſereatur : cum malo reſponſo dimiſſi, ad Ioannem Iacobum Triultium confugiunt, ſupplicesq; imminenti ſtragi, & propinquo excidio, opem implorant : benignè preces Triultius admiſit : & ut erat homo non minus clementia, quam belli uſu clarus, tabellarium citiſſimum, mutatis ad celeritatem iumentis, cum literis Brixiam ad Odettum Foys expedit : quibus hominem admonet, ut à Bergomenſi populatione abſtineat : iam ſatis & fortè ſuper quàm ſatis, in Brixianos ſæuitum eſſe : ageretq; ſicut eius uirtus, nuper in bello experta fuerat : ita in uictoria iuſtitia, & benignitas, experiretur : memoriæq; teneret, in omnibus ſe maiora clementiæ, & pietatis, quam uirtutis bellicæ monumenta reliquiſſe : ſi quid Bergomates in regiam maieſtatem deliquiſſent : locum & tempus ſupereſſe, quo eorum errata merito ſupplicio plecti poſſent : monitis paruit Foys : direptionisq; pauor, Triultii beneficio depoſitus : uerum modico interiecto tempore. Antonius maria Palauicinus urbis præfectus, item Regii Senatores duo, genere Galli, Bergomum deuenere, inquiſitionem acturi, aduerſus eos, qui Gallis aduerſati, Venetorum ſtudioſi fuiſſe crederentur : Franciſcus uaſcus Alexandrinus, Prętor, nulla dignitatis prætoriæ ratione habita, præconis officio fungens, ex ſuggeſtu ſub porticu fori iuris ad id ſtructo ciuitatem contumacem & rebellem pronunciat : diplomata mox, publicaq; omnia documenta intercepta : ordo ſenatorius, poteſtasq; cogendi ſenatum

di ſenatum ſublata: ciues inter quos Bellaſinus, alii in ædiſiorem, alii in urbanam arcem, alii in præfecti cuſtodiam coniecti: Comes Truſardus calepius, uir ordine æqueſtri inſignis, quod Venetis par tibus fauere illum præcipue nouerant, & Galeatius columbus iureconſultus uir ut claris natalibus, ita magno animo, quem neq; Barbarorum minæ, neq; ulla rei familiaris incommoda à fide atq; obſeruantia in Rempub. Venetam auertere potuerunt, menſes aliquot in ſuburbana arce detenti, in penitiſſimam Galliam, (Gallis iam inclinantem cernentibus fortunam) perducuntur: Veneti nanq; accitis aere publico heluetiorum triginta duobus millibus, Duce gentis Matthæo Sedunenſi, Gallos italia penitus expulere: Bergomum tunc in poteſtatem, & Venetorum ditionem rediit: Odettus cauſentius arcis præfectus, poſt hæc menſes ferè quatuor cum obſidionem pertuliſſet: Gallorum reditu in Italiam deſperato, commeatuq; deficiente, de deditione cogitat: acitoq; Bellaſino, qui menſes circiter nouem penes eum regio iuſſu captiuus fuerat, cõſilii participem facit: oratq; ut pactionum formulam componat: addaturq; conditio, ut Veneti ſtipendiũ militibus ſuis ex eo tempore (quo cœpit obſidio) perſoluant: reſpondit Bellaſinus caueret, ne iſtec cõditio notam aliquam apud Regem contaminatæ fidei ei inurreret: Regis non adeo attenuatas, & attritas eſſe uires: ut nequeat pro ſe paſſo, & de ſe optime merito, nedum modico ſtipendio, ſed magnis muneribus, & amplis honoribus gratiam referre: probauit ſententiam Odettus: itaq; (hac reiecta conditione) exiuit Bellaſinus cum reliquis

quis pactionibus, quæ ad Venetum ſenatum miſſæ comprobatæ & ſubſignatæ fuere: deditioq́; deinde ſubſecuta: poſtremò ſedulo ſtudio, exactaq́; opera Andreæ Gritti, & Antonii Iuſtiniani, qui in Gallia captiui adhuc erant, fœdus inter Regem & Venetos ictum eſt: Regem recuperandi res in Italia amiſſas deſiderium ſollicitabat: proinde iuſtum inſtruit exercitum, eundemq́; in Italiam mittit: qui apud Nouariam ab heluetiis fuſus fugatusq́; regias ſpes irritas fecit: hoc inſperato euentu, Raymundus Cardona regia ſtirpe ortus (penes quem ſumma Belli in Italia miniſtrandi à Maximiliano Cęſare authoritas reſidebat) ſe excitat, cōfeſtim legatum ad Bergomates mittit: qui Cæſareo & ſanctæ ut aiebant confœderationis nomine urbem petat: urbs quippe pauida & immunita, omniq́; auxilio & ſpe deſtituta conſilii inops Legato paruit: & in poteſtatem deditionemq́; Cæſaris anno ſupra milleſimum quingenteſimum decimo tertio, die maxime uenerando, quo Iunius natalium diui Ioannis diem mortalibus affert, uenit: iuris forum ea nocte arſit. à Raymundo Franciſcus quidam cognomento Spus homo Hiſpanus miſſus, urbi & agro grande imperat tributum, quod iam penè integre exactum: Venetus leuis armaturæ æquitatus, qui præſidio Cremam tenebat, primo diluculo urbem clàm ingreſſus aufert: & Cremam importat: hiſpanus & Antonius ripaneyra urbis præfectus fugam arripiunt: populus tunc uacuus imperat. Spus & Ripaneyra ſeptimum poſt diem reuertuntur à quibus Bergomas cogitur

pecuniam

pecuniam ablatam reſarcire, & largiorem locupletioremq́; pa‑ rare: mox idem ęquitatus incautam urbem inuadit, diesq́; cir‑ citer octo dominatur: Spus tunc & urbis pręfectus, in arce ca‑ piuntur, & cum auro, argento'ue iam coacto cremam perducun tur: Siluius ſauellus Romanus patricius ab obſidione cremenſi mouens: cum equitibus ducentis, peditum tribus millibus hiſpa‑ nis, ingentiq́; turba Orobiorum, quos Briancienſes appellant: Bergomum eo animo contendit, ut urbem inſontem diripiat: in ſuburbano diui Antonii caſtrametatur: uerum hoſtile conſilium ex iniuſto odio conceptum, irritum fuit: Populus ad arma fi‑ dutiæ plenus ſe excitat: portæ raptim clauſæ, armati in mu‑ ris, ſtationesq́; diſpoſitæ, uigilięq́; uicatim exactæ: cum du‑ ram prouintiam ſe fruſtra tentaſſe Sauellus cerneret: ab erum pente populo, magna ex illa hominum colluuiæ, turba ocaiſa, Bergomo turpiter diſcedit: ad id temporis Antonius leua pe‑ ditatus cæſarei Imperator: & Alouiſius Scart, Brixiæ præfe‑ ctus, ad urceos nouos ſe continentes, publicam rem Bergomen‑ ſem curantibus ſcribunt: quæ Bergomo geſta eſſent, nouiſſe: uerum ſe opinari, id magis quorundam improborum, quam bo‑ norum ciuium culpa accidiſſe: propterea mitterent ad ſe oratores, cum quibus, quid urbi códuceret, agere poſſent: ſcirentq́; ſe ſemper, (qui ſuus eſſet in Bergomates amor, & beneuolẽtia) eorũ bonori, & cõmodo præſto futuros, his blandis pollicitatióibus allectus popu lus, nulloq́; munitus præſidio, & ſpe omni auxilii amiſſa, oratores mittit,

mittit,qui reuerſi referunt, à leua & Scart huiuſcemodi accepiſ-
ſe:Raymundum ſupremum Cęſareum Imperatorem cum primũ,
audiuiſſet,quę nuper Bergomo geſta & ſecuta fuiſſent, ægre ad-
modum tuliſſe, & proinde deſtinaſſe,exercitum ad urbem diri-
piendam mittere,ſed eorum opera effectum eſſe: ut exercitus, qui
iam itineri ſe accinxerat ſubſiſteret: quam ob rem irent abirent ur-
biq; denuntiarent, eademq; hortarentur,ut illata damna emendaret:
paucos poſt dies Hiſpani ambo Bergomum proficiſcuntur: &
theſaurum à Veneto milite ablatum rurſus repetunt: & exigunt:
In publicis annalibus ſcriptum relictum eſt: tributum quod prius
aureorum numorum milium duodecim fuerat,ad triginta milia cre-
uiſſe. ad hæc tempora arcem uigilianam, in quam Bartholomeus
Muſtus patricius Venetus urbis præfectus ex urbe cum paucis ali
quot peditibus confugerat,expugnare aggreditur,aggeribus & mu
nitionibus in Caſtaneto colle circunductis,tormenta locis aptis col-
locant: uerum cum his non ſatis proficere ſe cernerent, cuniculis
rem experiri adnituntur. Muſtus ueritus ſe cum paucis,hiſpano-
rum impetum(ſi per cuniculos irrumperent)neq; ſuſtinere, neq;
obſidionem,cibariis deficientibus,diuturnam perferre poſſe, dedi-
tionem facit: hac prius ab hoſte impetrata conditione,ut ſibi ſuiſq;
integris rebus abire liceret, in urbe tunc peſtilentia ſatis laboratum:
uerum uis morbi in capita tantũ ignota craſſata eſt: cœleſtibus iris
pacatis, finis peſti eſt datus: ciuitas cum annum & menſes ferè
duos Cæſaris imperata feciſſet: idibus octobris amno ab Chriſti
natali milleſimo quingenteſimo decimo quarto, militaris cuſtodia

quæ Cremæ

quæ Cremæ pro Venetis reſidebat, Bergomum properat, ad muros admotis ſcalis, urbem clàm prima luce ingreditur, & in Venetæ Reipub. poteſtatem reſtituit: Paulo poſt Laurentius cærete domo, penes quem, ſumma imperii pedeſtris erat: cum peditum circiter quatuor milibus, equitibus leuis armaturæ ducentis, ſubſequitur. Raymundus cardona, quæ Bergomi geſta eſſent noſcens, ex Lendenaria agri Ferrarienſis cum equitibus quadringentis, leuis armaturæ ſeptiugentis, peditumq; quattuor millibus, iter Bergomum maturat: Proſper columna diſciplina militari paucis admodum cedens, Cardonæ ſe iungit: caſtrametantur in ſuburbanis Diui Antonii, & Diuæ Catharinæ: ambo Principes egregii, in cœnobio diui Petri cognomento cœleſtini hoſpitantur: tormenta in urbem dirigunt: nec uero Laurentius quieſcebat: urbem circumluſtrat, loca debiliora, & minus tuta, ad hoſtiles impetus ſuſtinendos munit: portas ſtationibus, murosq; uigiliis, & præſidiis firmat: ære publico cum materia alia nulla adeſſet, liquefacto, adnixus eſt tormentarias machinas conflare: quæ res opificis inſcitia temere fuſo metallo, parum proſpere ceſſit: interea Cardona martinalibus, muros quatere, & demoliri tormentis aggreditur, pro interdiu diruto, noctu nouus obſtruebatur, & obiiciebatur agger: cum per ipſam ſtragem ruinarum impreſſionem hoſtes facere conarentur: aſcenſumq; in muros, tentarent: adeo reſiſtebat Venetus miles, ut facile appareret, plus in armis, & uirtute, quam in mœnibus auxilii eſſe. Verunatamen Cæretanus clàm urbeq; inſcia, de deditione, ſed quo ductus conſilio

ctus conſilio non ſatis compertum, cum Raymundo agere cœ-
pit: quam ultro citroq; commeantibus internuntiis his conditio-
nibus fecit: ut ſe ſcilicet ſuosq; Bergomo cedere integris armis,
equis, ſarcinis, impedimentisq; tuto permitteret: urbsq; incolu-
mi duntaxat matronarum, & cæterarum mulierum pudicitia: in
Raymundi arbitrio eſſet: his ſubſignatis pactionibus, noctu ſe-
ceſſit: urbem pauoris, & mœroris, plenam deſerens: quæ de-
mum animo collecto reſipiſcens, Oratores eo conſilio ad Ray-
mundum mittit: ut urbem demonſtrent, ab omni ſcelere, & frau-
de alienam: & nihil publico priuato ue conſilio in Cæſarem
factum: poſtremoq; orent, obſecrent, obteſtenturq;, ut milites à
maleficio cohibeat, nec urbem ingredi ſinat. legatis ſuperbe ad
modum, toruo minabundoq; uultu reſpondit: ſe ſatis tenere,
quæ in Cæſarem moliti eſſent: & quo animo qua mente ſint
Bergomates: irent abirent, & quæ urbi imperarentur exequi ſtu
derent: poſtridie Brixiam proficiſcitur, Ciuibus triginta ſex,
ex opulentioribus iuſſis ſe ſequi, à quibus tributi nomine, nu-
morum aureorum duodecim milia exegit: per id temporis pa-
rum æquus erat urbanus cenſus, rebus ſcilicet ciuium uarian-
te temporis ſpatio fortuna, eademq; inſtabili, aliis ut aſſolet au-
ctis: aliis diminutis: nouus itaq; computabatur: qui dum inter
cenſorum adhuc manus eſſet: extrema manu nondum impoſita,
cenſis ſubſtantiis, largiori quã par fuerat examine, ea tamẽ mente,
ut ad tenuuiorem ęquioremq; librã redigeretur, ab hiſpanis fuit in-
terceptus: quę res Bergomenſi maximo fuit exitio, nam nemini uel

minimo

minimo ære cenſo, exceptis Ciuibus duntaxat trigintaſex, peperc
cerunt: Brixiam proinde iuſſi ſunt omnes cenſi ire: aliiſq; in arcem coniectis. aliis in tormentis habitis: uniuerſam tributi ſummam, ſi quis diligenter publicas paginas excuſſerit: ſciet, aureorũ numorum octuaginta millibus conſtare. Menſes poſt hæc iam ferè ſeptem fluxerant, cum Franciſcus Galliarum Rex, in Italiam non ſine ualido exercitu deſcendit: ut res in inſubria amiſſas, armis uendicaret: cumq; Mediolano iam propinquum hiſpani nouiſſent: ueriti ſi uictor ex pugna diſcederet, ſe parum tutos fore, diem ad ſe Placentiam colligendum edicunt: quàm ob rem Aluarus guſmanus urbis præfectus, & Franciſcus peronus à Raymundi ſecretis, cum copiolis, quæ urbi præſidio erant: de improuiſo collectis ſarcinis, diſceſſui ſe parant: ciuitatis regimen, acitis prioribus aliquot ciuibus, eiſdemq; portarum clauibus aſſignatis, populo renunciant. Populus feſtino illo diſceſſu confuſus, atq; animo incertus: iuſticio indicto, cuſtodias in portis, uigilias per ſingulos uicos, diſponit: arma, tela, in muros congerit: quoſcunq;, qui arma geſtare poſſent: recenſet: & ſub ducibus militari ordine conſcribit: ut cũ ad arma conclamatum eſſet: ſub ſignis preſto eſſent: uerebatur enim cum omnia circum loca bello arderent, ne quid ſiniſtri publicæ rei acideret. Dum hæc geruntur, Rex gallus pugnæ aduerſus Heluetios ſe excitat: quæ apud Melenianum, infeſtis armis, infeſtis animis, committitur, Gallus belli fax, de equo deſiliens: inter peditatum alemanorum lancea munitus ſe collocat, & alacer ingenti animi ardore, ſimul aduerſus hoſtes pugnat: biduum acriter

pugnatum

pugnatum eſt : pugna anceps, ambiguaq́; ſpe, & diu neutro incli-
nata ſtetit : poſtremo uictoria ad Regem inclinauit : nec equidem
incruenta: nam hominum utrinq; quatuordecim millia, ferro abſum
pta, perhibentur : Bartholomæus Aluianus, penes quem ſumma to-
tius Venetæ militiæ erat : Vir impiger, & raræ inter homines uir-
tutis ſpecimen, in exitu ferè pugnæ, cum copiis expeditis ſuper
aduolans, animum & uires regiis militibus adiecit, hoſtibus ademit
& egregio illo facinore uictoriæ partem ſibi uendicauit: Gal-
lus Mediolano potitur. Dominicus Contarenus legatus ſupremus,
qui pugnæ interfuit, & gloriæ particeps cum Aluiano fuit, Vir
genere, geſtis, & prudentia uerendus, ad nos Georgium Valareſ
ſum mittit : honorifice excipitur, eidemq́; urbis dominatio & re-
gimen, quod per dies quindecim penes populum fuerat, reſtituitur.
Menſibus poſt hæc circiter ſex Maximilianus Romanorum Impe
rator in Italiam cum ampliſſimo ac florentiſſimo exercitu deſcẽdit:
ad Ludrianum agri Brixiani cum diuertiſſet : per literas Bergo-
menſes admonet, ut ſibi uero & legitimo Principi ac domino dedi
tionem facere ſtudeant : ſi monitis paruerint, Cæſaream benigni
tatem munificentiamq́; ſenſuros : ſi imperata ſpreuerint : hoſtilia
omnia paſſuros : interim exercitui commeatus ſuggerant. Po-
pulus frequens conuenit, omnium exploratis ſententiis, deditionem
facit : ad quam omni ope, & auxilio deſtitutus ſe promouerat: pri
die nanq; Victor Michael urbis præfectus eximia uir probitate
accito Senatu detulit, ab Andrea Gritto legato ſe monitum eſſe,
ſi urbem his copiolis, quæ præſidio erant, cuſtodire poſſet : id

e agerent:

ageret: uerum ſi rem in diſcrimen trahi cerneret, Bergomo *ce-deret: ſeq́; tuto aliquo loco, integris copiis reciperet: quam obrem cum uideret* Cæ*ſareum exercitum numero, & uiribus, præ-pollentem, ad olii ripas iam ſubſiſtere, decreuiſſe* Barbaro *fu-rori aliquantiſper cedere, ac proinde* Ciues, *amanter hortari urbis, parentum, filiorum, & uxorum ſaluti conſulerent: in-terea literis* Cæ*ſar urbem rurſus admonet: ut ad ſe legatos duo-decim mittat: fidelitatis iuramentum, præſtituros, & imperata ſubituros: mittuntur legati, qui apud* Ripaltam Glareæ *Ad-duanæ oppidum, de more ſalutato & adorato* Cæ*ſare, beni-gne excipiuntur: mox ad Sedunenſem remittuntur.* Oratoribus Sedunen*ſis inopiam exercitus explicat: aitq́; numorum ſcutato-rum quadraginta millibus in militare ſtipendium opus eſſe: irent ideo & urbi ſuaderent, ac* Cæ*ſaris nomine imperarent, ut quam celerrime, ſubſidiariam hanc pecuniam ad* Cæ*ſarem mit-teret: dum hæc geruntur* Cæ*ſar adduam traiicit: uerum cum pau cos aliquot dies, ad ripas amnis ſubſtitiſſet: ſiue deficientibus ad perſoluenda militibus ſtipendia pecuniis, ſiue quod ſubuere-batur, ne per inſidias ab* Heluetiis *hoſti traderetur, retro mo-uit:* Addua*q́; rurſus tranſmiſſo, ad* Pontemolium Brixianum *oppidum peruenit: inde per pagum cognomento* Coſtam, & Lu*uerum ditionis* Bergomenſis, *in* Germaniam *exercitu dimiſſo re-diit:* Marchio Brandeburgenſis *ſupremus* Cæ*ſareus* Imperator, *ex* Ponteolio *literis* Bergomenſem *populum admonet, ut omni ſtudio, & pari celeritate adnitatur: numum uigintiquinq; mil-*

lia, quos renenſes appellant, ad perſoluendum exercitui ſtipen-
dium confeſtim parare: niſi id egerit, opis ſuæ haud fore,
ipſum cohibere exercitum, quin ad urbem accedat: propterea ca-
ueret à gente egena & irata, rebusq́; conſuleret ſuis: hæc ubi
audita ſunt: incredibilis pauor, tremorq́; omnes occupat: noſce-
bat Bergomas, quippe qui duris & aſſiduis bellis attritus, pe-
neq́; abſumptus erat, ad imperatum tributum uires non ſuffice
re: uerebatur utiq́; ſi in urbe moraretur, ſe captiuitates, cæ-
des, incendia, & omnia fœda, & uiſurum & paſſurum, pro-
pterea urbem deſerere ſtatuit, & loca montana, expedita ſup-
pellectile petere, uidiſſes itaq; itinera, uirorum, mulierum, ſe-
num, & infantium turba, referta. Franciſcus Albanus æque-
ſtris ordinis uir animi, & fiduciæ plenus, animo ſecum repu-
tans, ſi urbem uacuam Barbarus miles ingrederetur ab incendiis,
direptioneq́; minime temperatum, iri decreuit ſe in urbe conti-
nere, ut patriæ, affinibus, & ſibi ipſi quoad uires ſuppeterent
opem ferret: ad urbem applicuerunt Brandeburgenſis, Marcus
antonius Columna, Cardinalis Sedunenſis, & Galeacius Viceco-
mes, cum peditum quadraginta millibus, & ęquitibus mille ducen-
tis, confeſtim, Albanum, Alouiſium Rotam iuriſconſultũ pruden-
tem & oratorem diſertum, Benedictum paſſum, Cyprium Suar-
dum, Valerium Pontanum, homines probos & induſtrios, Mar-
cum Biretam acuti iudicii, elegantis ingenii, exquiſitiſſimæq́;
doctrinæ uirum, & cæteros paucos admodum ciues qui in ur-
be manſerant

be manſerant, quorum nomina in annalibus conſcripta ſunt, in templum diui Vincentii conuocant, petunt, flagitant, & imperant, quam celerrime tributum integre perſolui, adduntq; ſi uel minima interceſſerit mora, urbi graue exitium imminere: Verbis, ferri, ignis, populationis, & captiuitatis minas miſcebant: Anxius erat Albanus, anxii Ciues, & reliquus populus, conſilii inopes, & uix mentis compotes æſtuabant: publico ærario funditus exhauſto: publicis bonis iam lancinatis, ad ſacerdotes, Virgines ſacras, mercatores, uiduas, & pupillos confugiunt: à quibus pecunias longo iam tempore penes ſequeſtres ſeruatas eruunt: nec propterea hians uulnus ſanabatur: res ſacræ (ut auri ſacra fames expleretur) in nefarium & deteſtandum uſum trahuntur: aurea nanq; & argentea uaſa diis dicata, cum cæteris ornamentis & donariis conflantur. Perhibent qui negocio interfuere, materiam iam ad ſignandam pecuniam liquefactam, omne ſignum, omnemq; imaginem reſpuiſſe, crediturq; id fruſtra iratorum numinum nutu tentatum: ſumma itaq; aureorum numorum duodecim millium coacta eſt: hanc Barbarus ſpernebat, grandiorem poſcebat: uerum dii, qui miſeros, & oppreſſos ſemper intuentur, Bergomenſi ſuppetias attulere: tantus nanq; terror & pauor genti incuſſus repente eſt: ut de improuiſo (incomperta cauſa) Bergomo poſt quam dies undecim debacchata fuerat, urbe omni ſorde fœdata abſceſſerit: uidiſſes ubiq; latrinas, ubiq; cloacas, in propatulo cibaria omnifariam coquebantur,

menſæ

menſæ laniomiæ, exenterato pecore, in compitis, & per omnes uicos, paſſim cernebantur: nullus erat angiportus, nullus in urbe angulus, qui non teterrimo odore eſſet infectus: ex quo & ingenti homi-num, pecorumq́; miſtorum colluuie, futuræ peſtilentiæ exortus eſſet timor, ni ingens repente uis aquę horis ſex continenter nocte cælo miſſa, uniuerſam urbem abluiſſet, & ab omni ſorde pur-gaſſet. Populus urbis regimen recepit: quod poſt dies undecim Gritto reſtituit:~

Digitized by Google

M. ANTONII MICHAELIS P. V. AGRI ET VRBIS BERGOMATIS DESCRIPTIO ANN. M D X V I.

ST AGRI Bergomatis *forma ferè quadrangula, eius longitudo à meridie in ſeptentrionem milliaria quinquaginta patet, latitudo uero ab ortu in occaſum dimidio minus excurrit.* Facies *non una, utpotè (qua ad meridiem uergit) plana & campeſtris, qua uero ad ſeptentrionem (quæ maior pars eſt) collibus primum inde montibus ſe attollens. eius fines ſunt ab ortu ſebinus lacus:* Deq; *ipſo emanans, ollius quibus à* Brixienſi Agro *diſtinguitur, ab occaſu* Lacus *larius &* Abdua, *quibus à* Comenſi Mediolanenſiq; Agris *diſterminatur, à ſeptentrione rhetorum* Alpes, *à meridie foſſa perpetua ab* Abdua *ad* Ollium *ducta, quæ quanquam nõ magis* Bergomatem Agrum, *quàm* Cremonenſem *diſterminet,* Bergomenſis *tamen cognomine inſignitur.* Totum *ferè eum (quantuſcunq; eſt) duo fluuii* Brembius *&* Serrius, *ille ab occaſu, hic ab ortu ſecant. qui in intimis* Alpibus *diſtantibus inter ſe* Fontibus Orti, *pariq; inter ſe interuallo* Continuo *decurrentes (donec montibus coercentur) recto curſu in meridiem tendunt, ubi uero campos ſunt ingreſſi liberius per eos euagati, ad occaſum conuerſo itinere* Abduam *flu-*

uium tandem influunt, cæterum diſtantibus inter ſe hoſtiis & curſu longe impari, etenim Brembius breuiori decurſu Paulo infra Trecium oppidum ad Veprium uicum exit: Serrius longius euagatus Cremonenſemq; agrum attingens ultra Cremam ad picilionum deuoluitur, eorum uterq; piſcium fœcunditate Accolis ſuis commodus eſt, cæteris rebus diſpar gratia: Brembius pluuiis Niuibusq; liquatis ita interdum augetur, ut inundans clades non modicas inferat, & (ut quàm mitiſſime agat) ſpumeſcẽs & rupibus atq; ingẽtibus ſaxis, quę de eis abrumpit & deuoluit impactus, nunc torquens flexum, nunc corrigens non modo Nauium impatiens eſt, ſed & rotis farinariis inſeruire dedignatur: Serrius leni & placido flumine decurrens, cum uariis uſibus (dum montibus coercetur) deſeruit, tum campos (ubi ab eis eſt exceptus) in Riuos deductus ita clementer rigat, ut feraciores reddat, quin auream Arenam ſecũ deuoluens (Cuius uectigal in Cremenſi Agro locatur) facit, ut Tagum & Pactolum fabuloſos amnes poetis non inuideamus.

Horum fluuiorum decurſu campeſtris ager in tris regiones diuiditur, quarum, quæ ad Ortum Brixienſemq; Agrum inter Serriũ & Ollium extenditur tranſerriana, facile reliquis duabus clarior futura fuerat cum frequentia oppidorum & Vicorum, in quibus celebriora Martinengum, Romanum, & calcinate, tum ſoli feracitate irrigante Serrio, niſi cbierius Torrens de laudę eius multum demeret, qui ex ſpinone lacu in Callepina ualle emanans totamq; ferè mediam findens, ita interdum agros irrumpit ui aquarum & copia ut uaſtitatem non modicam inferat, alioquin reliquis diebus

ita aquarum

ita aquarum indigus, ut nullibi non ſicco pede tranetur. Quæ uero ad occaſum Comēſem Mediolanenſemq; agros ſpectat, quòd inter abduam & brembium fluuios & montes triangulari forma iaceat, Inſulæ cognomine cenſetur: Tractus uitium feracitate & uini generoſitate celebris, oppidis ad hæc, ponte, Medolaco, brembatis, Bonatis, Mapello, nonnullisq; aliis non ignobilis. Reliqua à ſitu media dicta inter Brembium & Serrium Cremonenſemq; agrum extenta frequentia oppida habet, inter quæ nobiliora Colonium, Colontolam, Zangam, Spiranum, Oxium, Verdellū, & imprimis ipſam Metropolin Bergomum. Hæc eſt agri campeſtris diſtinctio. Montani uero tractus uallibus diſtinguntur, quæ à meridie in ſeptentrionem protenſæ in Saſſinam & Tellinam demum ualles illis ſeſe ex tranſuerſo obiicientes omnes ferè deſinunt. earum primæ ad ortum Caballina illiq; adnexa Calepina ſunt, quarum utranq; ſebini lacus proſpectu exhilaratur, cæterum Caballina ad ſepteutrionem uergens lacu (qua patentior eſt) alluitur, in cuius margine luerium oppidum ſedet confectura pannorum celebre, Calepina uero ad meridiem uerſa & ad emiſſorium lacus poſita Ollii etiam Fluuii amœnitate perfruitur, in cuius dextera ripa calepium (unde ſibi cognomen) habet. His proxima eſt Serriana à Serrio interſecante dicta, quæ propter amplitudinem ſui in ſuperiorem, mediam, & inferiorem diuiditur. ſuperiori, Cluſonium, Gromum, Gandelinum, Suerum, Caſtilio, Præmolū, Gorite, Onetum, & Cerete: Mediæ Gandinum, (unde & Gandinia quadam ſui parte appellatur) Vertua, Gazaniga, Cazanum, Lauiū,

Cazanigum.

Cazanigum. inferiori Alzanum, Nembre, Albinum, comendu-
num, Dezenzanum, Aneſa, Aranica, aſcribuntur. Hæ ualles ci
tra Bergomum ſunt ad Ortum, totidem ultra Bergomum ad oc-
caſum ſpectant: Ex his urbi propinquior eſt Brembiana à Brem-
bio fluuio interſtrepente dicta, & ipſa in inferiorem, ſuperiorem
& transiuganeam diuiſa: Inferioris celebriores uici ſunt, Zoniū,
Scudena, poſelcantium, D. Pelegrinus, D. Ioannes, D. Gallus,
D. Petrus, & Spinum. ſuperioris uero Serrina, Braccha, Doſe-
na, Coſta, Vltracolliū, Rigoſa, Sambuſida, & Cornellū. At trans
iuganeæ (ſic dictæ quòd transiugum alpium ſit poſita) uici ſunt,
Platea, Lōna, Vallis nigra, Fopoliū, Vallis leua, & Vallis fondria.
Proxima Brembianæ eſt Imania, Almenio & Pallazago uicis
contenta. Poſtrema omnium occaſum lariumq; lacum ſpectans
à celebri Aede Martiniana dicitur, uicis caprino, marentio, be-
retia, Calolzio, Vercurago, Ciſana, Collana, & Supercornula ha-
bitata. Hæc eſt agri facies hic ſitus, nunc ipſam Metropolim
deſcribemus. Vrbs monti incubat: Mons ipſe Campis quidem
undiq; circumcingitur, cęterum ita breui interuallo à montibus (qui
ualles conficiunt) ſeiungitur, itaq; longe lateq; campeſtrem Agrum
à frōte et à lateribus deſpectat, ut ueluti arbitrer ſedere inter utrūq;
tractum uideatur. Media ſui parte latior erectiorq; eſt, utrinque
decliuia hinc in Brumalem ortum, inde in æſtiuum occaſum de-
mittit. Summo iugo arx Paulo ante inſidebat quæ ſenatus iuſſu ſo
lo æquata, ne (ſi in hoſtium manus deueniſſet) urbem imperata
facere cogeret, ita eam partem dehoneſtat, ut, ueluti regio capiti co-
rona dempta

rona dempta cenſeri poſſit. Arx ea eſt, quam barbara uoce (quòd
in Vetuſti Sacelli ueſtigiis eſſet extructa) capellam appellabant.
Quicquid montis ultra hoc iugum ad æſtiuum occaſum porrigitur,
aliquandiu ſolidum modiceq́; decliue incedit, mox in duo ueluti
crura ſciſſum, eiſq́; ad diuerſas cœli plagas prolatis ſenſimq́; faſti-
giatis uſq; ad campos demittitur, amœniſſimum illam conuallem
intra ſe ueluti ſinu complexum, quam aſtinam dicunt à celebri
cœnobio, quod uallis umbroſæ monachi ex aſta oppido primum il-
luc profecti inhabitarunt, eorum crurum utrunq; eſt conſitum, ſed
quod mitiorẽ plagam ſpectat Vitibus, quod iniquiorẽ caſtaneis, illis
uini generoſiſſimi feraciſſimis, his ad umbram etiam denſiſſimis:
neq; una & perpetua facie conſtant, uerum nunc ſinibus ſecceden-
tia, nunc quaſi cubitis prominentia interdum etiam longò interual-
lo curſum dirigentia, ita & opacos ſeceſſus feſſis, & lætas ſedes
apricantibus, & oportuna ſpatia deambulantibus præbent, ut ad ci-
uium delicias & oblectationem facta plaga à natura uideatur.
Nec nihil gratiæ addunt loco ſparſim collucentes uillæ, modicæ il-
læ quidem & frugi pro ſoli anguſtia, cæterum adeo expetitæ cum
loci propinquitate tum gratia, ut ſatis beatus non habeatur, cui uillu
lã illic habere non contigerit. Accedit ad hanc amœnitatem peren
nis fons, qui ſub iugo à ſeptentrione ſcatens & continuo ſub um-
bra caſtanearum per manufactum aquæductum delicatus incola de-
fluens (donec urbi immittatur) fluere non deſinat, ubi per ſingulos
uicos diffuſus & caſtellis exceptus æreiſq́; ſipunculis emanans ur-
banis uſibus large ſeruit. Reliquum montis quod citra iugum
ad ortum

ad ortum Brumalem ſpectat urbs & ſuburbia ferè ſibi occupa-runt, itaq; (ubi per trecentos circiter paſſus de iugo deſcenderis) ſuburbium cognomento canale tibi occurret ſuo muro cinctum & tribus portis peruium, quarum leua in caſtanetum, media quæ columbina dicitur ad celebrem D. Gottardi ædem & ad ipſum iugum, dextera ad uallem aſtinam fert. Vrbecula inde præfecti & præſidii ſedes, in quam ex ſuburbio quod diximus duabus portis datur ingreſſus, & ex ea in urbem totidem eſt egreſſus. Hanc urbs excipit, quæ totum montis dorſum ab ea parte ſibi uendicans paulatim cum eo donec ſuburbiis reliquis occurrat deſcendit, eam pinnatus murus munit undiq;, præter quam ubi urbeculæ quæ illi pro muro eſt adnectitur. Murus humiliori & præcipiti mōtis ambitu extructus priuatarum ædium cænaculis proſpectus non adimit itaq; longe lateq; dominantur, neq; tantum totus campeſtris ager inde oculis ſubiicitur: ſed & ciſpadani omnes tractus liquido deſpiciuntur, quin appennini Iuga & ipſas padi Nebulas, quales nulli nō amnes expirant, ſerena præſertim die æſtimare licet. Vrbis ſolum magna ſui parte inæquale eſt utpotè montuoſum: nulli Angiportus, nullę uię, nō aut accliues aut decliues ſunt, quo fit ut (cū ſilicibus etiam ſtratæ ſint) hominibus & iumentis incommodas, curribus imperuias penitus ſe præbeant. Earum uiarum ueluti regina eſt ea, quæ ab urbecula ad D. Antonii ſuburbium per medium montis dorſum ducta urbem mediam ſecat, ad quam cæteræ uiæ & angiporti ſparſim repant. Huic forum poſt centum circiter paſſus à dextra adiungitur: contra quod à leua publica porticus eminet, cuius

interiori

interiori parieti ſcribarum & calculatorum cella adhæret, ſupra eam comitium ſtat, unde egreſſus eſt in Mœnianum, de quo magiſtratuum & damnatorum nomina ad populum proclamentur. Forum quadratum eſt, Laxitas ei non tam pro populi frequentia quàm pro urbis ſitu. ſatis ingens, ad eius dexteram ædes prætorie, ad leuam leguminariæ tabernę ſunt, à fronte paulo ante forum iuris attollebatur, Moles, ſiue ornamentorum apparatum, ſiue ſtructuræ ſoliditatem ſpectaſſes, nulli Galliarum ædificio poſt ferenda. Ea proximo hoc bello (tunc cum hiſpani urbem irruebant) ſiue conſulto iniecto igne quo populus ab hoſte auerteretur (quod non nulli ſuſpicati ſunt) ſiue caſu & temere (id enim incompertum) correptis laquearibus tota conflagrauit atq; ita concidit, ut nulla reparationis ſpes ſuperfuerit, præſertim perpetuis & immodicis impenſis ex eo tempore ſemper laborante Ciuitate. Poſt forum Viæ, quam dixi regiæ, continuę & omnifariam tabernæ imminent, ab ea aliquanto interius in media ferè urbis longitudine (eſt enim protractior quàm latior) atq; in extrema latitudine à ſeptentrione in erecta rupe Arx attollitur, per quam ingreſſus in urbem montanis incolis & ſubſidiis inde aduenientibus, egreſſusq; de urbe in montes datur. Diuidit ſe deinde bifuriam uia hæc regia & à dextera in areolam, quæ forum calceorum dicitur primum diffuſa, mox coarctata, uſq; ad portam D. Iacobi deſcendit, urbemq; egreſſa, ubi D. Dominici ædem præteriit, arctior & magis pręceps facta ſuburbio

D. Leonardi

D. Leonardi occurrit. A leua uero portam cognomento pictam prætergreſſa iterum in duos uicos diuiditur, quorum leuus D. Au guſtini ædem, dexter uicum Pineti petit, ii duo uici poſt aliquan tulum ſpatii in unum confluunt, & ſuburbiis D. Caterinæ ac D. Antonii iunguntur. Hæc de urbe. Vrbi ſuburbia quatuor præ ter canale (de quo diximus, ueluti manui expanſæ digiti adnectun tur, Quorum quod ad ſeptentrionem patet D. Laurentii, quod ad æſtiuum ortum D. Caterinę, quod ad Hyemalem D. Antonii, quod ad meridiem D. Leonardi à ſacris ædibus appellantur.

Horum Laurentianum urbi non dum dimiſſe ſed in ipſo Dorſo montis citra arcem ad portam ab eo Laurentianam dictam ad nexum continuo per decliuia uſque ad campos fertur. Cætera ur bem ferè in plano poſitam excipiunt, ad hæc cætera ſingula ſin gulis portis peruia ſingulisq; uicis contenta longius quàm latius patent. Quod uero D. Leonardi cognomine appellatur princi pio uno uico contentum, mox in quatuor ad diuerſas cœli plagas ſpectantes diuaricatum ita longe lateq; patet, ut alterius urbis ſpe ciem præ ſe ferat, ubi incipit diuidi forum ſuburbii appellant, ui ci in quos diuiditur ſinguli in ſingulas portas deſinunt, quarũ quę ad occaſum brumalem ſpectat incerta origine nominis bruſidæ appellatur, reliquæ à uicinis oppidis ad quæ ferunt cognominãtur, itaq; bruſidæ proxima, Oxii appellatur, tertia Coloniolæ, quarta Colonii. ſuburbium Laurentianum à cæteris longe ſeiunctũ ſuo muro eſt cinctum, reliqua tria quanquam longo inter ſe ſpatio di

ſtantia

ſtantia utpotè ad diuerſas cœli plagas extenſa uno tamen muro mutuo iunguntur, ut inter ea ampla area inędificata iaceat, quæ partim aruis, partim arbuſtis & uineis occupetur, partim etiam prato cõſtet (uidelicet: inter D. Antonii & D. Leonardi ſuburbia) ubi Nundinæ quotannis. VII Kalendas Septembris celebrari ſolent, id pratum Riuus de Serrio fluuio deductus urbiq; ad Fullonicæ & Farinariarum rotarum uſum immiſſus peramœnè interſecat. ſuburbia à mercatoribus & opificibus ob uecturæ & commercii commoda incoluntur, contra urbs à nobilioribus ferè ciuibus inhabitatur, quanquam & in urbè pręſertim ad forum frequentes opifices & in ſuburbiis nobiles ciues non deſint. Hęc dè ſuburbiis dicta uelim. Aedificia ipſa utrobiq; præſertim publica ex quadrato lapidè uiuo conſtant ob inopiam laterum, eoq́; partim uulgari & cęruleo, partim nobili & maculoſo quod ad albinum uicum in Serriana uallè cæditur. Solum ubicunq; foderis firmum, intra urbem uero etiam ſaxeum, ut quantum ibi de impenſa deuehendi lapidis detraxeris, tantundem cedendi labor addat. Aedes ſacras tribules, quas parrochias dicunt, quæ uiginti ſunt, Cœnobia quę cũ magnifica tum multa extant (nec enim eſt aliqua illuſtris ſecta quæ domum hic non habeat) cæteraq́; publica cum profana tum ſacra ædificia eorumq́; apparatum deſcribere non eſt pręſentis Otii, etenim unum Xenodocheum eiuſq; magnorum prouentuum adminiſtratio necnon pię erogationes ſi pro materia dicerentur iuſtum opus abſoluerent. Satis igitur fuerit unum aut alterum ex inſignioribus

Digitized by Google

gnioribus ædificiis deſcribere. Igitur foro iuris, quod combuſtum diximus) exigua area à meridie adhæret, huic à dextra epiſcopi domus, à fronte ædes D. mariæ, à leua ædes D. Vincentii impendent. Hæc ipſa quanquam uetuſta dicatione ſacerdotiiq́; dignitate ut potè epiſcopalis celebris, marmorum ad hæc mole & lineamentorum dignitate laxitateq́; comendata, tamen quod ducenteſimo circiter ab hinc anno inſtaurari cœpta (cum uetuſtate uel incendio collapſa eſſet) negligentia & auaritia eorum, quorum eſt ea cura, abſoluta adhuc non ſit, infrequens incultaq́; habetur. contra uero D. Mariæ ædes neq; tam uetuſtæ dicationis, ut potè ducenteſimo circiter ab hinc anno ædificari inchoata, neq; ſacerdotii dignitate par, ob operantium tamen ſanctitatem & frequentiam ita à populo uiſitur, ut nulla ſit in urbe ædes celebrior. Eius longitudo ſecus areolam quam dixi ab ortu ad occaſum patet, forma extra quadrata eſt, intus chriſtiano ritu Crucis figuram præſefert. Aræ maximę (quæ ad ortum ſpectat) fornicatum tribunal circumagitur, cui duo alia minora tribunalia unum à dextra alterum à leua adhærent, pro his tribunalibus tranſuerſa ambulatio patet, per cuius utrunq; cornu in ædem eſt ingreſſus: reliquum ædis quod ad occaſum extenditur duabus cellis, una hinc, altera illinc, mediaq́; ambulatione conſtat, è cellis illa (quæ eſt à meridie) à tergo parietem in hemicicli formam ductum habet, à fronte (qua tranſuerſam ambulationem ſpectat) tota patet: altera uero quæ eſt à ſeptentrione in ſacellum eſt uerſa in quod temere non

mere non datur ingreſſus, ut potè ara & Bartholomæi Colleo-
nis monumento religioſum, Is id uiuens dicauit, & ut quottidie
ibi ſacerdos operaretur ad placandos Deos ſuis manibus teſtamen-
to inſtituit, ubi & ſepulchrum ei eſt erectum marmore lunenſi &
ſculptura Io. Antonii Amadei Papienſis opere ſpectatiſſimũ, cui
nuper equeſtris ſtatua eſt impoſita ex materie illa quidem auro il-
lita, ærea aut marmorea alioquin futura, niſi ſubiecta moles ponde-
ri impar eſſet iudicata. Proxima dignitate habetur ædes D. Ale
xandro in ſuburbio Canali dicata, ut potè & ipſa epiſcopalis,
id quod uix alteri urbi datum reperias, ut duabus ædibus epiſco
palibus ornetur. Inter profana ædificia præſtant, ſi non appara
tu, ſaltem laxitate, ædes Pandulfi Malateſtæ in Vrbecula, quas,
ille (cum poſt obitum Galeacii inſubris principis Bergomum oc-
cupaſſet) exſtruxit: eas nunc urbis præfectus inhabitat. Hæc
ſint dicta de ædificiis, nunc pauca de gentis moribus & ingeniis
dicam. Vrbem populus frequens colit, Probum genus homi-
num & frugi, moribus mite, hoſpitalius erga aduenas, quàm quis
ex ſtudio rei parandæ agriq́; ſterilitate & anguſtia coniiciat, er-
ga omnes longe plus come quàm in urbe montana expetatur.
Ordinum diſtinctio nõ lege ſed natura conſtituta, penès optimates
ferè adminiſtratio Reip. quam in ſatis æquam formam ex Veneto
rũ X uirum pręſcripto nuper redegerunt, ex his plerique ex pro-
priis fundis uictum & opes ſibi parant, ex quibus etiam nõ pau-
ci pro urbis magnitudine æqueſtre decus magnifice ſuſtinent.

Non deſunt qui litterarum ſtudio non ſine ingenti profectu & laude incumbant. Ex his pleriq; iuri ciuili dant operã ut quandoq; quinquaginta in urbe iuriſconſulti ſint numerati. Cęteri qui ho-neſto loco ſunt nati(ut ſunt induſtrii)ex mercatura & conductio-ne uectigalium ſe & familiam alunt, nec mediocres inde opes ſibi comparant, alii Tabelliones ſunt. Plebs aut inſtitoriã aut opificinam exercet. At ex agri incolis qui campeſtrem regio-nem colunt (exceptis oppidanis) quorum non pauci honeſtate ge-neris & rei familiaris ubertate Bergomatibus ciuibus non cæ-dunt, cæteri ſparſim poſiti aratores ſunt, reiq; ruſticę dant o-peram. Qui uero ualles incolunt uicatim ferè omnes habi-tant, tanta frequentia(Montano Cœlo ad fœcunditatem confe-rente)ut niſi innata ſolertia & mira induſtria ſibi prouidiſſent, inopia & fame laboraturi fuerint: ſolo anguſto & ſterili neq; uictum ſubminiſtrare apto. Itaq; qui domi reſident aut pecua-riam exercent aut pannos conficiunt, Cæteri domo migrant in alienis regionibus aut officinas aut inſtitoriam exercituri, qui tot ſunt, atq; ita totum orbem terrarum permeant, ut in prouerbium abierit, neq; paſſerem auem, neque Bergomatem hominem ulli prouinciæ deeſſe. Eſt operepræcium diſcere, quemadmodum uarias regiones(ueluti prouincias, inter ſe ſint partiti, etenim Martiniani ex uicino Mediolanenſi inſubrumq; tractu uictum ſibi parant. Proximi his Imaniani alueos cæteraq; huiuſmo-di uaſa in liguria, prouincia Narbonenſi, Hiſpania citerio-

ri,

ri, latio, campania & Sicilia, ex materie conductis in id ſiluis fa-
brefaciunt. Brembiani omnes, præter transiuganeos (qui Medio
lani pannos ſericeos conficiunt) Venetam regionem urbemq; Ve
netias frequentant. Serriani Caballiniq; in proximam Germa-
niam pannos ſuos deuehunt. ſoli Calepini, ſiue minus iniquũ
ſolum ſortiti, ſiue innata inertia, domo ferè non migrant. Cul
tus Vallenſibus omnibus inter ruſticanum & urbanum medius,
ſermo Barbarus præſertim quanto magis ad alpes acceſſeris,
cuius imitatione ſcurris captandi riſus frequens occaſio, ſtudia
ferè rem quęſiſſe, laborum & negociorum laxamentum utrique
ſexui choreæ, quibus iuuentus enixe indulget. Corpora cœli
beneficio ſalubria & Vegeta, laborisq; patientia, immenſis tan-
tum tumoribus in gutture deformia, eam fœditatem ſunt qui in
cœlum ſunt qui in aquas referant. illud in uniuerſum de Bergo-
matibus dixerim, Acre genus eſſe hominum & induſtrium, &
quod, ubi intenderit ingenium præſtet, ſed pręcipue rei parandæ
ſtudio præualens, & quod nullum non Galliæ ciſalpinæ populum,
in omni genere laudis adæquet:~

Errores qui in impreſſione ad-
miſſi ſunt ſic emendato.

Pagina v. in fronte tritici pro tricii pag. vii. in fronte bel laueſo pro belloueſo pag. viii. in fronte orã quæ, pro oram, quam pag. ix. in fronte, ad Thuſciam, pro in hetruria pag. x. altrinſe- cus colonia bononia pro coloniæ pag. xi. altrinſecus Athaulupho pro Athaulpho pag. xii. in fronte Bergomotes pro Bergomates pag. xiiii. in fronte Albonium pro Alboinum & ſtatim poſt Al bonius pro Alboinus & altrinſecus albonio pro alboino, pag. xvii. in fronte opem aſſerente pro afferente pag. xviii. in fronte per ſcripſit pro preſcipſit pag. eadem altrinſecus, oppidida pro oppi- dula ibidem paulopoſt Cremonenſe pro Cremonenſes ibidem pau lo poſt iucundis pro incendiis, pag. xx. in fronte ad Acciolinũ domo Romanũ, & in ſequentibus ubicũq; uſi ſumus huiuſmodi lo- quendi figura, imitatione ueterũ fecimus, ut euitaremus Barbarum loquendi morem in uulgatum, Acciolinum de Romano, petrum de ſuero, & huiuſmodi pag. xx. à tergo diutiis & aſſeſclis, pro di- uitiis & aſſeclis ibidẽ exerunt pro exurunt ibidem & poſteri- tati, pro & ut poſteritati pag. xxii. altrinſecus ædilionis arcis pro æditioris pag. xxvii, Calendas Iunii, pro Kalendas ſic enim ſempre priſci ſcripſerunt pag. xxxi. altrinſecus, Laurentius cæ- rete domo, pro Laurentius Anguillarius cæretis hetruſci oppiduli dominus pag. xxxiii. altrinſecus Pontemoliũ pro Pontolium & infra ponteolio pro Pontolio, Pag. xxxviii. in fronte amœniſ ſimum pro amœniſſimam

Regiſtrum.

a b c d e f Omnes quaterniones prȩter f qui eſt duernio.

Venetiis, per Io. Antonium & fratres de Sabio. M D X X X I I.
Menſe Maio.

Non ſine Priuilegio mulctaq́; pecuniaria, prout in multis noſtris priuilegiis continetur.

5853440 Z. 1109.3

Digitized by Google

Mc